

UNIVERZITA KARLOVA

V Praze

Filozofická fakulta

Ústav bohemistických studií

Diplomová práce

**Srovnávací aspekty české a ukrajinské
paremiologie**

Autor práce: **Galyna Portechko**

Vedoucí práce: **Prof. PhDr. František Čermák, DrSc.**

Oponent práce: **PhDr. Jan Holub**

Datum obhajoby: 5.6. 2007

Praha 2007

Čestné prohlášení.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně za odborného vedení vedoucího diplomové práce prof. PhDr. Františka Čermáka, DrSc.

Dále prohlašuji, že veškerou literaturu a podklady ze kterých jsem čerpala, jsem uvedla v seznamu použitých zdrojů.

V Praze dne

Podpis

Poděkování.

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu prof. PhDr. Františku Čermákovi DrSc. za vedení diplomové práce. Za jeho trpělivost, ochotu, odborné rady a konzultace při tvorbě práce.

Mé poděkování rovněž patří celému kolektivu Ústavu bohemistických studií za příjemné studijní prostředí a všem mým blízkým za velkou podporu.

Anotace

Diplomová práce je věnovaná otázkám slovanské paremiologie na základě komparativní analýzy českých a ukrajinských přísloví. Ve své práci se zabývám teoretickými, paremiologickými, komparativními a sociolingvistickými otázkami vybraného okruhu. Specifickým tématem této diplomové práce je genderová problematika přísloví. Základní cíle této práce je stanovení paremiologického minima pro oba dva jazyky. Prozkoumat strukturu přísloví. Porovnat genderové stereotypy.

Klíčová slova: frazeologické jednotky, větná klišé, přísloví, genderové stereotypy.

Annotation

This graduation work is dedicated to the problems of Slavonic paremiology on the base of comparative analysis of the Ukrainian and Czech proverbs. In my work I inaugurate theoretical, paremiological, comparative and gender questions of the selected sphere of proverbs. My work concentrates on female's proverbs. The basic aim of this graduation work is to determine paremiological minimums in both language areas, to analyze the structure of proverbs and to compare gender stereotypes.

Keywords: phraseological unites, supraphrasal clichés, proverbs, gender stereotypes.

Obsah

1. Úvod.	
1.1 Cíl práce.	str. 7.
1.2. Výběr materiálu.	str. 8
1.3. Metoda práce	str. 8
1.4. Rozvrh práce	str. 9
2. Lexikální charakteristika přísloví.	str.10
2.1. Vymezení základních teoretických pojmů.	str.10
2.2. Definiční přísloví v paremiografické literatuře	str.14
2.3. Historický exkurz do oblasti paremiologie.	str.18
2.4. Vznik přísloví a jeho život	str.21
2.5. Aspekty přísloví z hlediska užívání a funkce.	str.23
2.6. Role přísloví v kontextu	str.26
3. Formální aspekty přísloví.	str.29
3.1 Logická stavba přísloví.	str.29
3.2 Prísloví v syntaxi	str.35
3.3 Stavba přísloví a jeho struktura	str.38
4. Prísloví a otázka genderových stereotypů.	str.42
4.1. Teoretické pojetí stereotypů.	str.42
5. Praktická část.	str.45
5.1. Cíle a podmínky výzkumu.	str.45
5.1.1. Strategie dotazníkového průzkumu.	str.46
5.1.2. Vyhodnocení anket.	str.47
5.2. Rozbor zjištěných přísloví v obou jazycích z formálního	str.52
5.3. Analýza stereotypů ženského obrazu v příslovích obou jazykových společenstvích.	str.55
5.4. Prísloví a korpus.	str.62
6. Moderní úzus.	str.65

7. Závěr. str.66

Přílohy

Číslo 1. Seznam českých přísloví s ženskou tematikou str.68

Číslo 2. Paremiologické minimum českého jazyka str.76

Číslo 3. Seznam ukrajinských přísloví s ženskou tematikou str.80

Číslo 4. Paremiologické minimum ukrajinského jazyka str.92

Číslo 5. Přísloví zjištěná v Českém národním korpusu str.98

Číslo 6. Moderní výrazy mající větnou povahu str.100

Číslo 7. Sociologické parametry respondentů str.101

Číslo 8. Přísloví shodná v obou jazycích str.102

Číslo 9. Přísloví zjištěná v korpusu spolu s kontextem str.104

Seznam použité literatury str.110

1. Úvod

1.1. Cíl práce.

Tato diplomová práce je věnovaná otázkám slovanské paremiologie na základě srovnávací analýzy českých a ukrajinských přísloví. Ve své práci se chci zabývat vybranými teoretickými, paremiologickými, komparativními, syntaktickými, logickými a sociolingvistickými aspekty přísloví vybraného okruhu. Jelikož tato krátká práce nemůže podrobněji rozebírat všechny oblasti lidských vztahů, vlastností a společenského dění, které lidová přísloví postihují, dotkneme se jen některých aspektů. Specificky se tu pro jejich zvláštní povahu chci zabývat příslovími se ženskou problematikou.

Specificky se chci ve své diplomové práci věnovat komparativním aspektům přísloví českého a ukrajinského národa založených na komponentech týkajících se pojmenování ženy, které dále pro účely této práce budu nazývat feminní přísloví. Pokusím se o prozkoumání těchto přísloví z formálního a sémantického hlediska a stanovení shodných a rozdílných rysů.

- Základním cílem mé práce bylo stanovit tzv. paremiologické minimum, tj. soubor aspoň 50 živých přísloví dané oblasti pro oba dva jazyky. Toto minimum jsem se snažila sestavit pomocí dotazníkové ankety nabízené rodilým mluvčím patřičného jazykového společenství. Příslušné ankety byly sestavovány na základě výběru materiálu s ženskou tematikou v paremiologických sbírkách.
- Dalším mým cílem bylo prozkoumat formální aspekty těchto přísloví, provést jejich klasifikaci podle formy (tj. z hlediska délky a slovnědruhového obsazení) i určit logickou stavbu přísloví.

- Daná přísloví se dále budou studovat z aspektů svého úzu na základě vyhledávání v Českém národním korpusu.
- Na konec se pokusím určit shodné a rozdílné rysy dat v obou jazycích.

1. 2. Výběr materiálu.

Základním zdrojem materiálu pro tuto práci byly:

pro český jazyk:

1. Mudrosloví národa slovanského ve příslovích, Františka Ladislava Čelakovského
2. Česká přísloví : soudobý stav konce 20. století / Sest. Dana Bittnerová, Franz Schindler
3. Český národní korpus SYN 2000, SYN 2005, SYN 2006pub

pro ukrajinský jazyk:

1. Збірка українських приказок та прислів'їв, Багмет А., Дашченко М.
2. Українські прислів'я і приказки, Панасенко Т. М.
3. Прислів'я та приказки, Пазяк М. М.
4. Нема приповідки без правди, Беленькова Н.

1.3. Metoda práce.

Při své práci týkající se popisu přísloví jsem postupovala následovně:

- Nalezení příslušného materiálu v paremiologických sbírkách.
- Prostudování shodných a rozdílných znaků přísloví v obou jazycích.
- Sestavení dotazníkové ankety pro provedení průzkumu.
- Provedení sociologického průzkumu.
- Vyhodnocení výsledků.

1.4. Rozvržení práce

Diplomovou práci jsem rozdělila do několika kapitol. Na začátku se chci věnovat těm teoretickým otázkám paremiologie, oblasti frazeologie a idiomatiky, které jako relevantní budu dále používat jako pracovní rámec.

Dále následuje strukturní klasifikace, rozbor přísloví z lexikálního hlediska a hlediska formálního (především rozbor přísloví z hlediska logického a syntaktického).

Další část mé práce je věnována otázkám jazykových stereotypů, zejména genderové problematice.

V praktické části své práce chci ukázat, nakolik se předpoklady, které byly stanoveny v části teoretické, potvrdily nebo ne.

2 Lexikální charakteristika přísloví

2.1 Vymezení základních teoretických pojmů

Hned v úvodu své práce bych chtěla určit základní teoretické pojmy, ze kterých budu vycházet v pozdější praktické části.

Studiem přísloví se zabývá paremiologie¹. Přísloví v lingvistice patří do oblastí frazeologie a idiomatiky, „které se zabývají studiem a popisem frazémů a idiomů všech úrovní. Nejde o zvláštní jazykovou rovinu, ale o oblast ustálených anomálních kombinací, které nevznikají podle standardních pravidel. Podle vnější povahy komponentů je možné dospět k nejobecnější klasifikaci frazémů a idiomů, u které se vychází z příslušnosti komponentů do stejné roviny:

- **frazém lexikální** (frazém, jehož komponenty patří do roviny morfémové (slovotvorné a flektivní) a má jako jediný syntetickou, nediskretní formu; ve své funkci jednoslovný lexém).
- **frazém kolokační** (frazém s funkcí kolokace (nevětné kombinace lexikálních tvarů) a s komponenty z roviny jednoslovných lexémů
- **frazém propoziční** – frazém větného charakteru.
- **frazém polypropoziční** dvojího druhu, **monosubjektový**, s kolokačními komponenty a propozičními komponenty
- **polypropoziční intersubjektový** s propozičními komponenty u různých mluvčích“. (Encyklopedický slovník češtiny, str. 142).

Ve své práci mě především budou zajímat frazémy propoziční a polypropoziční monosubjektové, kam zařazujeme i přísloví, které funkčně utvářejí větu tvořenou kombinací komponentů lexikálních nebo kolokačních. Větné frazémy na rozdíl od nevětných mají strukturu hotové věty, která může

¹ Paremiologie (příslovnictví). Nauka zabývající se evidencí a popisem přísloví v lingvistice, tj. ve frazeologii a idiomatice. (Encyklopedický slovník češtiny, str. 310).

být jak slovesná, tak i neslovesná, popř. též může mít podobu souvětí. Do kontextu se zapojuje jako celek. Tradičně takové frazémy můžeme klasifikovat jako:

- pořekadla - tradiční propoziční frazémy (různého typu) obvykle s hodnoticí, popř. též imperativní funkcí, který jistou situaci ap.pojmenovávají. (např. *Ráno moudřejší večera, Spěchej pomalu.*)
- pranostiky - meteorologická přísloví, tj. větou popsaná souvislost mezi roční dobou, zpravidla vázanou na svátky a typ počasí. Doporučují venkovskou polní a jinou práci či činnost. (např. *Svatá Lucie noci upije a dne nepřidá. Na svatého Řehoře šelma sedlák, který neoře.*)
- okřídlená slova – ustálená obrazná víceslovná pojmenování, která mají autorský původ. (např. *Kostky jsou vrženy. Čí je země, toho je náboženství.*)

(Encyklopedický slovník češtiny, str. 322, 332; Čechová, M.: Čeština řeč a jazyk, str. 67).

Už jsem napsala, že přísloví řádíme mezi frazémy a idiomy, a teď bych se pokusili rozebrat, co oba tyto pojmy znamenají. Frazém a idiom můžeme vymezit jakožto „ustálené a reprodukovatelné spojení slov, jehož význam je zčásti nebo zcela neodvoditelný z významu jeho komponentů, nevyhovuje, protože nepokrývá ani všechny typy ani všechny roviny. V zásadě se mluví o frazému, zatímco analýza sémantická, z hlediska relevantních sémantických rysů, opravňuje užití názvu idiom. Frazém a idiom pak lze postihnout takto: je to (taková) jedinečná, ustálená kombinace minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v žádné jiné kombinaci nebo více kombinacích, resp. vyskytuje se v takové funkci pouze ve

výrazu jediném nebo několika málo“. (Encyklopedický slovník češtiny, str. 142).

Základní kritéria frazému resp. idiomu můžeme vymezit takto:

- a) Reprodukovatelnost, ustálenost, celistvost pojmenování a významu, známost;
- b) Víceslovnost, syntaktická ustrnulost (petrifikovanost), sémantická nerozložitelnost, přítomnost archaismu, utvořenost jedinečným, ale i modelovým způsobem, stálý ale i nestálý kontext (určitého komponentu), specifická spojitelnost, vázaný význam komponentu;
- c) Nezměnitelnost komponentu, paradigmatická vázanost;
- d) Idiomaticnost, obraznost, expresivnost, nepřeložitelnost. (Čermák, F.: *Idiomatika a frazeologie češtiny*, Praha 1982, str.18).

Po stránce sémantické nemusí být tyto idiomy vždy anomální; od pravidelných propozic se liší především odlišnou, oslabenou, popř. zobecněnou referencí. Jejich závislost na kontextu, do kterého vstupují jako celek, je (v různé míře) závažná. Hlavní jejich klasifikace proto vychází z jejich funkce. Na jedné straně se přísloví do kontextu zapojuje celé jako jediná složka, např. *Jaký pán, takový krám*, a jeho význam, který má povahu významu třídivého a je konkretizovatelný řadou odlišných způsobů, komunikaci shrnuje a zobecňuje (vedle funkčních složek dalších, např. zde určitého odsouzení a důrazu na očekávanost důsledku). Na druhé straně se idiom do kontextu může začlenit výrazně jen některým svým komponentem, který se v něm konkretizuje. U velké většiny přísloví je to etická, resp. mravoučná a didaktická stránka, u dalších prostě hodnotící aj. V souvislosti s jejich funkcí lze tyto idiomy řadit do různých sémantických tříd, např. na ose mluvčí-posluchač: (a) varování-ujštění: první vyhrání z kapsy vyhání; *krk za to dám*; (b) pochybnost-jistota: *je to na beton*; (c) souhlas-nesouhlas: *když to musí být*; (d) zlost-radost: *čert aby to vzal!*; (e) víra-skepe: *známe své pappenheimské* apod. Ustálené idiomy v té či oné oblasti

mohou být i prostředkem k inventarizaci a studiu nejčastějších situací a způsobů jejich jazykového uchopení. (Filipec J., Čermák F.: Česká lexikologie. Praha, Academia 1985. in kapitola 3.33 Frazémy a idiomy propoziční a polypropoziční monosubjektové).

2.2 Definice přísloví v paremiografické literatuře

Teď bych ráda představila pojetí přísloví u nejpřednějších českých a zahraničních paremiografů. Při svém studiu přísloví setkala jsem se s bohatou literaturou, která se jimi zabývá po nejrůznějších stránkách, např. jejich původem, symbolickým dosahem, sémantikou, formální a logickou stránkou, filozofickým dosahem, vztahem přísloví k morálce a k životní zkušenosti, jeho sociologii. Ve své práci se pokusím přiblížit některé aspekty těchto teorií.

Začala bych nejobecnější definicí, kterou obsahuje Encyklopedický slovník „Přísloví neboli proverbium je metaforický i nmetaforický frazém propoziční s obvykle didaktickou funkcí, který jistou momentální situaci kategorizuje poukazem na tradovanou zkušenost, srovnatelnou typickou situací nepříznivé reakce na provokaci či negativní postoj a postoj druhého, obvykle zkušenějšího mluvčího vyjádřený v komentáři, který může být i poučením“. (Encyklopedický slovník češtiny, str. 357).

Významní paremiologové, D. Bittnerová a F. Schindler, kteří se pokusili o sestavení českého paremiologického minima definují přísloví jako „celovětně ustálená spojení, která se obejdou bez přizpůsobení kontextu. Jsou proto smyslově soběstačná a nezávislá na konkrétní kontextové situaci. Odtud vzniká mylná domněnka, že přísloví jsou obecně platná a pravdivá. Na rozdíl od přísloví jsou frazémy větně neukončené a vždy potřebují doplnění z kontextu. Jako celovětně ustálené konstrukce jsou přísloví jazykovými a kulturními jevy označujícími predikační obsahy, které v určitém jazykovém společenství získaly status jednotného znaku a jako takové zakotvily v systému jazyka. Přísloví jakožto prvky jazyka na jedné straně pomáhají při poznání, osvojování a zacházení se skutečností, na druhé straně nás ovšem také nutí vnímat skutečnost v jazykem předurčené struktuře. Přísloví se odlišují od slov a frazémů tím, že

nefungují jako znaky pro jednotlivé koncepty, ale pro koncepty složené nejméně ze dvou konceptů, tj. fungují jako znaky situací. Zavádějí tedy jednak obsahy predikačního rozsahu do pojmenovacího systému jazyka, jednak poskytují člověku možnost si v tomto rozsahu pomocí znaků osvojit skutečnost“ (Bittnerová, Schindler: Česká přísloví: soudobý stav konce XX. století, str. 276-277).

Považujeme za nutné ocitovat charakteristiku přísloví, nabídnutou významným ruským paremiologem a orientalistou G. L. Permjakovem, který kladl důraz na praktické využití přísloví. Permjakov tvrdí, že přísloví se odlišují mimořádným objemem a vnitřní složitostí. Z jedné strany je to obdobný jazykový jev jako obyčejný frazém, z jiné - jakási logická jednotka (úsudek) a za třetí jsou to umělecké miniatury, které v umělecké formě zobrazují fakta živé skutečnosti. Přísloví Permjakov charakterizuje jako jinotajnou větu, která formuluje uzavřenou myšlenku. Přísloví můžeme zkoumat, jako větné klišé², to jest takové, které se skládá jen ze stejných stálých členů, a proto se v mluvě nemění a ani se nedoplňuje. (Пермяков, Г. Л.: От поговорки до сказки, , Москва 1970, str. 8-33).

Jan Mukařovský ve své knize Cestami poetiky a estetiky nabízí hned několik charakteristik přísloví:

- 1) Každé přísloví jest tajné k věci přirovnání a podobenství s sebou nese.
- 2) Obsahují pravidla života nebo úsudek o nějakém předmětu.
- 3) Shrnuje zkušenost mnohých lidí v obecně platnou formu, jeho hodnota je v obecné platnosti.

² Klišé (původ. z francouzštiny cliché) dříve tak nazývali metalickou nebo dřevěnou tiskařskou formu s reliéfním obrázkem, která sloužila pro otištění ilustrací. Stejně jako tiskařské formy, tak i jazyková klišé se užívají ve více či méně neměnné podobě, figurují ústně a písemně. Také je nutno poznamenat, že formu klišé mají nejen přísloví, ale také různé frazémy, terminologické pojmy, aj. (Пермяков, Г. Л.: Пословицы и поговорки народов востока, Москва, 1979).

- 4) Přísloví je stručné vyjádření myšlenky, vyjádření obrazné, zevšeobecňující nějaké děje, vztahy a okolnosti praktického života.
- 5) Přísloví jsou bystré průpovědi, vyjadřující krátce (obyčejně jednou větou) smýšlení lidu o nejrozmanitějších předmětech a vztazích života.
- 6) Přísloví je zásada vyjádřená co nejméně slovy a zlidovělá.
- 7) Přísloví jsou krátké lidové výroky, kterých může být užito o různých jevech života, často tvořené rytmickou řečí.

Pohlédneme-li na tuto směs definic, vidíme, že každá z nich pokládá za nejpodstatnější znak přísloví jinou vlastnost. Sestavíme-li tyto znaky v sledu, v jakém šly za sebou výše uvedené definice, dostaneme tento výčet:

- 1) obrazný ráz – 2) normativní a hodnotící ráz – 3) nadosobní platnost – 4) ráz obrazný a zevšeobecňující, stručný, lidovost – 5) mnohonásobná možnost užití, stručnost, tradičnost, tj. trvalost přesahující okazionální kontext“.
- (Mukařovský, J.: Přísloví jako součást kontextu in Cestami poetiky a estetiky, str. 277-359).

Pro popis a charakteristiku přísloví je musíme odlišit od jiných druhů parémie, jako jsou aforizmy, které mají knižní původ. Ale především je musíme odlišit od pořekadla, které nemá výraznou poučující nebo didaktickou povahu. Pořekadlo může tvořit první díl (jednu část) přísloví. „V živé řeči přísloví může být zkráceno na pořekadlo stejně jako pořekadlo může být rozvinuto do formy přísloví“.

(Пазяк, М. М.: Прислів'я та приказки, str. 9 – 45).

Při studiu a analýze teoretického materiálu přicházím k závěru, že největší autority požívají té definice, sloužící k pojmenování tohoto žánru lidové tvorby, která hodnotí parémie z hlediska logiky jako tvrzení, estetiky – jako druh umělecké tvorby, gramatiky – jako věty, nebo její součásti. Někteří ukrajinští paremiografové, mezi které patří i M. M. Pazjak, považují za přísloví

„samostatná tvrzení s uzavřenou formou klišé, kterou lze považovat za projev umělecké tvorby, s přímým nebo přeneseným významem, intonačně a gramaticky upravené jako jednoduchá věta anebo souvětí, které ve stručné formě shrnuje výsledky pozorování řady událostí nebo jevů, zaznamenává nejcharakterističtější stránky a dává jim zobecňující hodnocení, které může být užito při charakteristice analogických událostí nebo jevů. Přísloví mohou charakterizovat přírodní jevy, lidskou práci, rodinné a společenské vztahy aj“.
(Пазяк, М. М.: Прислів'я та приказки, str. 9 – 45).

„Každá věc, která je okolo nás, potřebuje jazykový ekvivalent. Proto všechno, co vnímáme, můžeme popsat pomocí slov. Z toho vyplývá, že přísloví a jiné parémie jsou nejen figury, které zpestřují naši řeč, ale především to jsou zvláštní jazykové znaky, které slouží k popisu určité informace, především k popisu typových životních situací nebo vztahů mezi jinými objekty. A používáme je jako znaky těchto situací nebo vztahů, místo toho, abychom dlouze popisovali nějakou situaci, se kterou se setkáváme velice často. Například k popisu situace, že jedna věc pochází z druhé a má její kvality a vlastnosti, stačí přísloví – *Jaká matka, taková Katka*. A člověk, který zná jazyk, pochopí jakou situaci jsem chtěla popsat. Jinými slovy, přísloví se používá jako znak situace. (Пермяков, Г. Л.: Пословицы и поговорки народов востока, Москва 1979).

2.3. Historický exkurs do oblasti paremiologie.

Termín přísloví pochází z lat. *proverbium*, kde však se užíval i název *adagium*, v češtině okrajový. Z řeckého názvu *parémia* je odvozen i název oboru paremiologie, který jsem charakterizovala jako literárněvědný a jazykový obor, který se zabývá historií a teorií přísloví.

Paremiologie má původ již ve starověku. „Poučné mravní a jiné výstižné zásady, postřehy a myšlenky o životě, ať již autorské či lidové, bývaly v oblibě odjakživa. Jsou známé již ze starého Egypta, našly svou první známou sbírku v Šalamounových Příslovích (Kniha Přísloví) ve Starém Zákonu. V Řecku sepsal Theognis z Megary (6-5 stol. př. n. l.) svá naučení do života veršem a ta se tradovala až do středověku. Známé jsou v této souvislosti i myšlenky Epikura a jiných“.(Čermák, F.: *Idiomatika a frazeologie češtiny*, str. 11). „Pro nový rozvoj přísloví v celé Evropě byla podnětem a vzorem na zač. 16. století *Adagia* Erasma Rotterdamského. Z řady českých prací tohoto typu patří k nejvýznačnějším Komenského *Moudrost starých Čechů* (1631) a Čelakovského *Mudrosloví národu slovanského v příslovích* (1852). Pojetí přísloví bývalo dříve ovšem široké a nepřesné, a právě v jeho rámci bývaly obsaženy i frazémy nevětné (např. ještě ve stěžejních Flajšhansových *Českých příslovích* z r. 1911 až 1913 je z patnácti tisíc staročeských frazémů a idomů různého typu vlastních přísloví menšina). Bylo proto paradoxní, že rané názory na rozsah této nové disciplíny přísloví zprvu odmítaly a omezovaly ji jen na úroveň jednotek nevětné povahy.(Filipec J., Čermák F.: *Česká lexikologie*, 1985, In kapitola II. FRAZEOLOGIE A IDIOMATIKA, 1.1 Frazeologie a idiomatika mezi ostatními jazykovými úseky).

Dnes je těžké určit, ve kterém období má tento žánr národní moudrosti počátek. „V nejstarších příslovích můžeme najít stopy matriarchátu, zbytky

zoomorfizmu a antropomorfizmu. Ruský vědec V.P. Anikin vysvětluje vznik řady přísloví z pověry prvobytného člověka, ve kterých se odráží víra v nadpřirozené jevy“. (Аникин В. П. Фольклор как часть древнерусской культуры <http://nature.web.ru/db/msg.html?mid=1187847>)

„V procesu vývoje lidstva se ustálily určité normy společenského chování, etická pravidla, svérázné zákony rodu, zformulované do zvláštních aforistických vyjádření. Někdy pro zjednodušené zapamatování měla taková pravidla veršovanou formu. Pro lepší osvojení základních norem etiky, byly zákony rodu formulovány do aforistických výroků. Nejstarší parémie měly víc konkrétní významy, než jejich pozdější podoby. Některá přísloví, která se dnes užívají, byť i z pozměněným významem, jsou originálním svědectvím archaických představ a zvyků. Tak ukrajinské přísloví *Сказав би слово, так ніч у хаті*.souvisí s archaickou pověrou, že u domácího krbu spočívají duše zemřelých předků, které mohou něco uslyšet a způsobit škodu. Nebo přísloví *З ним кашу не варити* je odrazem zvyků východoslovanských kmenů. Vařit a jíst kaši s nepřítelem je potvrzením mírové smlouvy. Nebo se kaše vařila během svatebního obřadu, což symbolizovalo utvrzení svatební dohody.

A proto výraz „kaši neuvaříš“ znamenal, že se s někým neusmíříš, nedosáhneš shody.

Postupem času se odehrál trvalý proces rozšíření významů starších konkrétních přísloví. Vyvíjela se jejich metaforizace, vznikaly tzv. druhotné významy. V procesu vývoje jazyka některá přísloví postupně vycházela z užití, jiná měnila svůj význam. Zdroje, které živily přísloví, se neustále rozšiřovaly. Žánr se postupně obohacoval o aforistické úlomky lidových pohádek, legend, anekdot, hádanek, lidových písní aj. V pozdější době přísloví zásobovala i umělecká tvorba, filosofické traktáty, ve kterých vědecké závěry, tzv. „věčné pravdy“ se vyslovovaly ve formě aforismů. Ale nejčastěji přísloví vznikala při ústní komunikaci v určitém prostředí, zpočátku měla za funkci charakterizovat

konkrétní události, oblasti lidského chování, stránky lidského charakteru, vztahy mezi lidmi, a později se měla přizpůsobit určité situaci. Zdrojem přísloví byl reálný život, lidová tvorba (o tom svědčí úločky lidových písní, legend, anekdot, pověr, které vznikaly na základě víry v nadpřirozené síly, literární a filozofické aforismy). (Пазяк М. М. Прислів'я та приказки str. 9-44).

„Přísloví vznikala spolu se vznikem jazyka a kultury a stala se neoddelitelnou součástí národní tvorby. Na slovanském základě vznikala přísloví před začátkem písemností. Kultura Kyjevské Rusi má přísloví a pořekadla už v rozvinuté podobě. První staroruské památky („Izbornik Svatoslava“, „Pověsti starých časů“, „Ponaučení Vladimíra Monomacha“, „Ruská Pravda“) obsahují frazeologická spojení, užitá s konkrétním stylistickým záměrem v přeneseném významu, což svědčí o jejich širokém využití. Část přísloví, která pochází z časů Kyjevské Rusi, se postupně začala užívat v jiných slovanských jazycích, kde zachovala stejné znění a smyslový obsah.

Druhá polovina XIX. stol. byla obdobím vývoje paremiologie a paremiografie ve všech slovanských jazycích. Ve vydáních této doby se užívají přesné vědecké postupy při klasifikaci materiálu a jeho vědecké interpretaci. V té době vznikla ústřední paremiologická díla jako Mudrosloví národa slovanského F. L. Čelakovského (1852), Přísloví ruského národa, V Dalja (1862), Ukrajinská pořekadla, přísloví a něco jiného M. Nomysa (1864)“. (Пазяк М. М. Прислів'я та приказки str. 9-44).

2.4 Vznik přísloví a jeho život

Někteří jazykovědci, jako například M. M. Pazjak, a A. A. Potebnja, kteří zkoumají tuto otázku, často hledají zdroje vzniku přísloví v konkrétních historických událostech. Při studiu a komparaci přísloví si nelze nevšimnout, že se v nich odráží život národa, který je vytvořil. V příslovích najdeme názvy měst, měnových jednotek, názvy národních jídel a jiné. V některých příslovích se zachovaly obrazy historických událostí, zbytky národní mytologie.

Vedle postupů historické školy existuje i komparativní metoda, která zastává názor, že většina přísloví přichází zapůjčením z jiných jazyků, jako např.: *Ženy mají dlouhé vlasy, krátký rozum*. Pochází z latinského přísloví (*Mulieres longam habent cesariem, brevem sensum*). Výrok je v české kultuře známý spíše z české verze Jiráskových Starých pověstí českých, z Libušina soudu, kdy jeden z mužů o kněžně prohlásil, že je „ženská dlouhých vlasů a krátkého rozumu“. Pramenem byla Jiráskovi Kosmova Kronika česká, v níž je podobně formulovaný výrok: „*Certum est enim: longos esse crines omnibus sed breves sensus mulieribus*“ – „Je jisté, že všechny ženy mají dlouhé vlasy, ale krátký rozum“. Původ je snad již u Aristofana: *Rozum nespočívá ve vlasech*. (Kuťáková, Eva: Moudrost věku. Lexikon latinských výroků, přísloví a rčení, Praha 1998, str.315, 316).

Co se týče vztahu přísloví a jiných žánrů literatury a folklóru, ukrajinský vědec Potebnja zastává názor, „že přísloví vznikají z báchorek, bajek nebo pohádek. Přísloví krátce vystihuje obsah báchorky, je jeho pointou. Tato teorie vysvětluje hodně přísloví a odkrývá jejich vztah k anekdotám, povídkám a jiným literárním a folklórním útvarům“. (Пазяк М. М. Прислів'я та приказки str. 9-44). Pochopitelně to není jediný zdroj vzniku přísloví. Podle mého názoru tato

teorie se vztahuje jen na omezený počet případů. U většiny přísloví nelze určit jejich pramen a také spolehlivě prokázat vztah s jinými folkórními útvary.

2.5. Aspekty přísloví z hlediska jejich užívání a funkce.

Důležitým problémem při zkoumání přísloví je otázka jejich užití v běžně mluveném jazyce. „Přísloví jsou nejvíc užívaným druhem parémie při běžné komunikaci. Podle názoru T. M. Nikolajevé v komunikační situaci mluvčí pro překonání komplexu sociální osamocení se snaží navodit iluzi za ním stojícího homogenního sociálního prostranství, proto užívá ve své mluvě přísloví a tím způsobem jakoby podotýká, že jeho názor není založen jen na vlastních představách izolovaných od života. Konkrétní účel vlivu na vědomí posluchače je vyznačen bezprostředními cíli původce mluveného sdělení a sémantickou náplní samotného přísloví, jeho významovým potenciálem“. (Николаева Т.М. Загадка и пословица: социальные функции и грамматика // Исследования в области балто-славянской духовной культуры. Загадка как текст.1: Индрик, 1994).

Podobný názor zástává i český literární teoretik Jan Mukařovský. „Přísloví se v kontextu uplatňuje jako citát, je v kontextu pocit'ováno jako cizí těleso, které je od svého okolí stylisticky odlišné a také relativně ucelené a ohraničené. Citátem je do kontextu vtahován jiný subjekt než ten, který je autorem projevu. Z toho vyplývá, že hodnocení, které se příslovím vyjadřuje, se při využití přísloví jako citátu odsubjektivňuje, objektivizuje. Soud vyslovený příslovím si činí nárok být nestranný. Poněvadž přísloví je výrok cizí, může jím mluvčí subjekt ospravedlňovat vlastní chování, dodává mu nádech nikoli sebeobhajoby, ale cizího svědectví ve svůj prospěch. (Mukařovský, J.: Cestami poetiky a estetiky, str. 277-359).

Je také nutno zkoumat funkce přísloví jako jazykových prostředků. Této otázce se ve svém díle věnoval G. L. Permjakov. Permjakov vyděluje několik základních funkcí přísloví a to především: funkci **komunikativní**, tato funkce

odpovídá referenci, tj., obsahu sdělení. a je základní pro jazyk vůbec. Při existenci komunikačního aktu se tato funkce projevuje při kterékoli informaci odpovídající nejrůznějším cílům. Přísloví nejsou výjimkou.

Jako další funkci přísloví Permjakov vyděluje funkci **didaktickou**, pomocí užití parémie se mluvčí snaží působit na chování adresáta. Jako další důležitou funkci Permjakov uvádí funkci **prognostickou**, základním cílem prognostické funkce je podle Permjakova předpověď budoucnosti. Velice často ponaučení, které z přísloví vyplývá, je stavěno podle modelu předpovědi. Čtvrtou funkcí je podle ruského paremiologa funkce **expresivní**, která se projevuje v případě, kde ve výroku je přímo vyjádřen vztah mluvčího k tomu o čem hovoří. Nebo k situaci. Ve skupině přísloví, pro kterou je tato funkce převládající, obsahují přísloví obrazné charakteristiky situací subjektů, objektů nebo stavů. G. L Permjakov vyděluje ještě 2 funkce parémie, a to **zábavnou**, která je vlastní parémiím všech typů. A funkci **ornamentální** která je vyjádřená tím, že určitým způsobem zkrášluje jazyk dodává mu zvláštního národního koloritu. (Пермяков, Г. Л: От поговорки до сказки, , Москва 1970, str. 8-33).

V závislosti na cíli užití se může měnit forma obvyklého textu přísloví, mohou se obměňovat i elementy lexikálního složení a také strukturní komponenty. Obvykle se má za to, že přísloví představují výrok s uzavřenou formou klišé, tj. věty, která se skládá ze stálých komponentů, a proto se nemění a ani se nedoplňuje při užití. Toto sdělení se vztahuje na přísloví ve sbírkách, které fixují nejvíc ustálené varianty. V ústním jazyce je to trochu jinak. Fond přísloví je tvořen souhrnem mnohočetných variant. Varianty a nestálost jsou jedním ze základních příznaků přísloví. Lze to dosvědčit na přísloví *Jaká matka, taková dcera*, u kterého jsem zaznamenala velký počet variant.

*Jaká matka, taková dcera, **obě jsou od lucipera.***

*Jaká matka, taková **Katka.***

*Jaká matka, **taká** Katka.*

Velice blízké významově přísloví. *Bera dceru, hled' na matku.*

Po otci syn, po matce dcera se poznává.

Ukázalo se, že jakkoli je starobylost některých přísloví pozoruhodná a měla by se tradovat z generace na generaci v neměnné podobě, není tomu tak. Přirozená variabilita se tu, stejně jako jinde, objevuje nepochybně proto, že tu destruktivně žádná kodifikace nezasáhla a jakkoli se však mohla v jednotlivých případech projevit aspoň morfologicky, jde přece jen o psaný záznam různých autorů a ten nelze ztotožňovat s jazykem mluveným. Varianty přísloví lze rozdělit do několika skupin

1) formální

2) sémantické

3) syntagmatické, kterými lze rozumět různé redukce (kde je výrazný aspekt jazykové ekonomie) či adice na syntagmatickém řetězu, můžou výrazně příliš velkou změnou celkové délky ohrožovat samotnou identitu přísloví.

Varianty paradigmatické spočívají zpravidla v různých substitucích jednoho či více komponentů, obojí je výhodné pro odlišnou povahu dále členit na

a) autosémantické

b) synsémantické, založené na synonymii různého druhu, popř. i využití kontrastů, kontrastního komponentu.

(Čermák F.: Jazyková variabilita: případ přísloví. (In *Čeština – Universalia a specifika* 5, 2004, 99-109)

2.6. Role přísloví v kontextu.

Podrobnou studii věnoval přísloví český estetik a literární teoretik Jan Mukařovský. Mukařovský tvrdí, že „přísloví zpravidla není vnímáno jako samostatný významový celek, nýbrž jako součást kontextu. Není to záležitost knižní, literární, ale věc denní životní praxe.

1. Přísloví má dnes především hodnotu stylistickou, sloužící k oživení diskuse, podtržení obsahu jeho lapidárním nebo zábavným vyjádřením. Někdy může být přísloví potřebné v diskusi jako estetický efekt, často se můžeme s příslovím setkat v projevech řečnických a v novinářských článcích. Zábavnost je hlavním znakem dnešního života přísloví.
2. V kontextu přísloví vystupuje jako citát zvláštního druhu. Neboť, jak Mukařovský již dříve naznačil, jeho subjektem je subjekt obecný. Jako původce je pocíťováno kolektivum, proto také přísloví ve funkci citátu nabývá zvláštní autority, větší než má vlastní autorův výrok.
3. Přísloví se uplatňuje v kontextu rovněž jako *klišé*. Je to dáno jeho neproměnností je to jeho trvalost, odvěkost; přísloví je pocíťováno jako věta s platností téměř lexikální jednotky. Do jaké míry je přísloví automatizovaným, ustrnulým klišé, může být patrné jednak z častého porušování jeho textu při citování, jednak z her s příslovím, zakládajících se na záměrném porušení konvenčního ustáleného spojení významu.
4. Také o tom svědčí variabilita přísloví samého: neproměnnost, která bývá pokládána za jeden z podstatných znaků přísloví, je totiž jen částečná. Ve sbírkách přísloví můžeme najít totéž přísloví v několika různých obměnách. Lze se setkat s nejrůznějšími stupni variant: některé se

omezují jen na obměnu slohovou, jiné pak se týkají i významu, u některých je již jen krok k rozštěpení jednoho přísloví ve dvě nebo více samostatných synonym. Likvidnost kontextu, okazionalnost jeho složení vniká tedy do přísloví jeho variantami.

5. Postavení přísloví v kontextu je dáno v zásadě tím, že přísloví je pocitováno v kontextu jako synonymum, nahrazující vyjádření přímější. Zpravidla přísloví obecně naznačuje to, co má být teprve v dalším kontextu vysloveno; tímto náznakem vnáší přísloví do kontextu napětí. Je také možný opačný případ, při kterém přísloví na základě synonymity předchozí kontext resumuje. Mluvíme o synonymitě sukcesivní nebo simultánní.
6. Přísloví v dialogu projevuje neobyčejnou významovou mnohotvárnost, kde pod vlivem hodnocení může nabýt dalších možností významových proměn. Jako replika v dialogu může být přísloví narážkou, ale také urážkou, schválením i odmítnutím, přesvědčením i popřením, výmluvou, obhajobou, dále pak útěchou, povzbuzením, zlomyslností, ironií, projevem škodolibosti, napomenutím, výstrahou, rezignovaným povzdechem atd. O těchto různých významových odstínech rozhoduje často nikoli vlastní význam přísloví, ale jeho včlenění do kontextu. Totéž přísloví může podle okolnosti vyjadřovat nejrůznější významové odstíny často navzájem zcela protichůdné a také mnohdy neshodné s jeho vlastním významem. I když přísloví v dialogickém kontextu je schopno nabývat nejrůznějších často protichůdných odstínů, je třeba mít na mysli, že existuje jisté ohraničení tohoto významového odstiňování, které tkví v lexikálním významu přísloví, totiž v tom, které má přísloví bez ohledu na jakékoli aktuální začlenění do textu; i hodnocení a jeho povaha jsou v tomto lexikálním významu již obsažené.

Tak např. přísloví *Dobré ženy, není ceny* má zřetelný hodnotící přízvuk kladný, kdežto přísloví *Babí plemeno chytré* má hodnotící odstín záporný. Omezení tkvící v lexikálním významu přísloví není ovšem hráz, která by byla zamezovala jeho odstiňování; spíše naopak hodnocení obsažené v přísloví samém je silou, která vstupujíc v dialektické napětí s kontextem, vyzdvihuje, aktualizuje odstínění, které je výslednicí toho napětí. Tato významová výslednice vzniká ovšem teprve ve vědomí posluchačově. Třeba podotknout, že jsou taková přísloví, jejichž základní hodnotící smysl je do té míry jednoznačný, že odstínění nepřipouštějí. Vedle odstínů hodnocení daných hlavně zřetelem k věci, o které se mluví, je však přísloví v dialogickém kontextu významově odstiňováno i okolnostmi, že je ho využíváno jako repliky směřující k posluchači a zaměřené na jeho reakci. Tak například se může mluvčí snažit příslovím posluchače přesvědčit, a pak nabude přísloví platnosti argumentu; může také příslovím názoru druhé strany přisvědčovat nebo jej odmítat (opíraje své přesvědčení nebo odmítnutí o autoritu kolektivu, které dalo přísloví svou sankci). (Mukařovský J.: Cestami poetiky a estetiky, str. 277-325).

3. Formální aspekty přísloví, jeho stavba a struktura.

3.1. Logická stavba přísloví

Podle názoru již zmíněného G. L. Permjakova je velice důležité zkoumat přísloví v logickém plánu. „Právě logická konstrukce, a ne konkrétní obrazové elementy (reálie), ze kterých jsou přísloví stavěná, určují základní význam každého z nich. Můžeme říct, že přísloví tvoří ne reálie, ale logická konstrukce, reálie tu vystupují jen jako stavební materiál. Vždycky vybíráme přísloví podle určité situace, tj. podle povahy vztahů mezi věcmi (předměty) samotné skutečnosti. Když tato přísloví vyslovujeme, každý, kdo rozumí tomuto jazyku, hned a správně pochopí, jakou situaci chceme naznačit. Příklad jsou znaky určitých situací nebo určitých vztahů mezi věcmi. A pokud jsou to znaky, tak musí mít zvláštní semiotické vlastnosti, které mají všechny znakové jednotky. Z toho vyplývá, že logický plán je nutno zkoumat jako plán logicko – sémiotický“. (Пермяков, Г. Л.: От поговорки до сказки, str. 8-33).

Teď bych ráda vysvětlila, co se tu logikou míní. „Logika je obecně vědou zabývající se lidským myšlením, která zkoumá zákonitosti jeho vývoje i zákonitosti zabezpečující správnost myšlenkových postupů a pravdivost jejich výsledků. Logiku lze obecně rozdělit na obsahovou, která se zabývá vztahem myšlení a bytí, a logiku formální, která se zabývá správností lidského myšlení. Formální logika soustřeďuje a omezuje svou pozornost na izolovaný proces lidského myšlení a stanoví pravidla a předpoklady pro jeho správnost. Jedním z hlavních úkolů formální logiky je zkoumání stavby jazykových výrazů na základě jejich abstraktních modelů, což jí dovoluje dobrat se obecných poznatků a určit jednotlivé formy, respektive schémata lidského myšlení. Právě tuto formální stránku logiky má Permjakov na mysli. Dodejme ještě, že princip formální logiky tkví v tom, že mezi hypotetickým souvětím přirozeného jazyka a symbolickými výrazy např. P a S , které jsou jejich obecnou formou, je

podstatný rozdíl v tom, že všechny výrazy jednotlivých souvětí mají celkem přesný význam, resp. přesně určitý designát, kdežto symboly P a S samy o sobě nemají žádný designát. Za výrazy P a S lze podle určitých pravidel dosadit různé výrazy s určitým významem. Výrazy, které mají určitý designát, resp. Výrazy mající stálý neměnný význam se nazývají *konstantami*, naproti tomu symboly P a S *proměnné*. Libovolná konečná řada (posloupnost) základních symbolů se nazývá logickou formulí dotyčného jazyka. Ze základních symbolů lze sestavovat správně utvořené logické výrazy podle obecných pravidel“ (Knapp, V., Gerloch, A.: Logika v právním myšlení str. 15-69).

Jako důkaz úzkého sepětí stavby přísloví a logických pravidel, bych ráda uvedla přehled základních logických formulí s ilustrací na příslovích:

Negace:

Negace je jednoargumentový funktor, kterým nějaký výrok popíráme, přesněji řečeno, kterým určitému výroku přisuzujeme opačnou pravdivost

$$P = \neg P$$

Žena není střevíc, z nohy neodhodíš.

Která čítá, zpívá, hude: div, dobrou-li ženou bude.

Курця - не птиця, баба не чоловік.

Жінка чоловікові подруга, а не прислуга.

Konjunkce:

Konjunkcí rozumíme spojení dvou výroků funktorem „a“, symbolicky je vyjadřujeme „&“

$$P \& S$$

Muž a žena jedna duše.

Škoda je pěkného koně a pěkné ženy, když zestárnou.

Муж та жона - одна сатана.

Без чоловіка, - що без голови а без жінки, - що без ума.

Disjunkce:

Disjunkce je spojení výroků **nevylučujícím „nebo“**. Disjunkcí se tedy tvrdí, že je buď P nebo S ale nevylučuje se, že je zároveň jak P tak i S. Disjunkce se symbolicky obvykle vyjadřuje znamením „V“ vzatým z prvního písmene latinského slova „vel“, které znamená nebo.

P v S

Ženské dílo a ženská řeč nemá nikdy konce.

Ранній дощ, жіночий плач довго не тривають.

Exkluze:

Exkluze je spojení výroků funktorem „nebo“, který ale znamená „**je neslučitelné s**“. Exkluzi označujeme šikmou čarou mezi výroky, které spojujeme tedy

P / S

Které se čte P je neslučitelné s S, P vylučuje S. Výroky P a S se tedy vzájemně vylučují, nesnášejí se spolu. Naproti tomu se exkluzí nevylučuje, že není ani P ani S.

Dva kohouti na jednom smetišti, a dvě hospodyně v jedné kuchyni se nesnesou.

Два дими, два когуті і дві господині ніколи не погодяться.

Kontravalence:

Kontravalentním „nebo“, které často bývá vyjádřeno „**bud’ – anebo**“ se připouštějí toliko a výlučně možnosti P nebo S, vylučuje se ta možnost, že by zároveň byla pravda i P i S, ale vylučuje se též, že by nebyla pravda ani P ani S. Kontravalence je pravdivá tehdy, jestliže jeden z jí spojených výroků je pravdivý a druhý nepravdivý. Kontravalence se zapisuje:

P—S

Надвоє баба ворожила: або вмере, або буде жити.

Na dvojí baba hádala: anebo umře, anebo zůstane živá.

Implikace:

Implikace je spojení výroků funktorem „**jestliže ... pak**“. Ve výrokové logice je to spojení výroků, jimiž se tvrdí, že jestliže je pravdivý první z nich (antecedent, implikans), pak je pravdivý i druhý (konsekvent, implikát). Vztah předního a zadního členu implikace může být chápán jako vztah podmínky a následku. (Knapp, V., Gerloch, A.: Logika v právním myšlení str. 15-69).

Pojmeš-li pěknou, tvá škoda.

Vezmi matku s dcerou, hlavičku ti sperou.

Підаватись бабам-дурам - бути сміхом курам.

Як багату брать, приїдеться твердо спать.

K podobným závěrům při studiu přísloví dospívá i ukrajinský paremiolog M. M. Pazjak, který uvádí následující formule:

Přímé tvrzení z formule $P = S$

Sto bab, sto nemcí.

Ženský pláč – kočičí slzy.

Příčina a následek, kde je P, tam je i S

Kde baby, tam hromady.

Kde děvčat nemají i baby se vdávají.

Nedělej P, dokud nemáš S

Nechval dne před večerem a ženu před smrtí.

Jedním z nejširších modelů je model podobnosti předmětů, příznaků, dějů **jaké**

P, takové S

Jaká matka, taková Katka.

Podle bratrů nevěsta.

Rozšířeny jsou takové modely jako **malé A dává velké B nebo naopak velké A**

dává malé B

Více žena hrnkem, než muž pytle z domu vynést může.

Dlouhé vlasy, krátký rozum.

Dva (mnoho) A nedávají žádné B

Sedm chův, děcko bez oka. (Пазяк М. М. Прислів'я та приказки str. 9-44).

Jako jeden z prvních na vztah logiky a paremiologie upozornil G. L. Permjakov, který řekl, že „příslloví různých národů modelující stejné nebo podobné situace jsou velice blízké mezi sebou, nehledě na jejich etnickou, geografickou, historickou a jazykovou specifičnost. Podobná přísloví nezávislá na jazykovém materiálu jsou obrazné varianty některých typických situací a tyto typické situace ve vztahu ke konkrétním příslovím jsou invariantami.

Podle povahy situací všechna existující přísloví lze rozdělit na 4 invariantní skupiny. Permjakov je nazývá vyšší logicko – sémantické skupiny.

Jedna z nich modeluje vztahy mezi věcí a jejími kvalitami: pokud nějaká věc (P) má určitou vlastnost (x), vyplývá z toho, že má i jinou vlastnost (y); šipka znamená implikaci a měla by se číst jako pokud...tak...

$$\mathbf{P(x) \rightarrow P(y)}$$

Babí plemeno chytré.

Материн гнів, як весняний сніг: рясно випаде, та скоро розтане.

V jiné skupině se modelují vztahy mezi věcmi, pokud existuje věc (P), pak existuje i jiná věc (S), pokud jedna z věcí nějakým způsobem souvisí s jinou, pak to že existuje jedna, znamená, že má být i druhá.

$$\mathbf{(P \sim S) \rightarrow [\Sigma(P) \rightarrow \Sigma(S)]}$$

Sedávej panenka v koutě, jsi-li ctnostná najdou tě.

У доброї господині і півень несеться.

Ve třetí skupině se modelují vztahy mezi kvalitami různých věcí v závislosti na vztazích těchto věcí: jestliže je nějaká věc (S) závislá na věci (P), přičemž tato věc P má určitou vlastnost, pak i závislá věc S bude mít stejnou vlastnost

$$\mathbf{(P \rightarrow S) \rightarrow [P(x) \rightarrow S(x)]}$$

Jaká matka, taká Katka.

Який дуб, така бочка, яка мати, така дочка.

Ve čtvrté skupině jsou modelovány vztahy mezi věcmi v závislosti na existenci jejich určitých vlastností Pokud věc (P) disponuje nějakou kladnou kvalitou (x), a věc (S) tuto vlastnost nemá (x⁻), pak věc P je lepší než S

$$([P \rightarrow x \wedge S \rightarrow x^-] \rightarrow P > S)$$

Znak ~ symbolizuje vztah mezi věcmi a \sum existenci něčeho, znak > znázorňuje konjunkci a čte se jako lepší než...

Chudá matka spíše sedm dětí vychová, než sedmero dětí jednu matku vyživí.

Без чоловіка, - що без голови, без жінки, - що без ума. (Пермяков, Г. Л.: От поговорок до сказки, str. 8-33).

Studiem přísloví z logického hlediska se zabývali český vědec Otokar Zich a finský paremiolog Matti Kuusi, jejich logické formule neuvádím z důvodu, že jsou podobné již uvedeným.

3.2 Přísloví v syntaxi.

Všechny věty tvořící přísloví můžeme roztrždit na několik skupin. Jedny vypráví o některých častých událostech, jiné o jednotlivých nebo výjimečných případech. V některých se mluví o nějaké zákonitosti, pravidelně se opakujícím jevu, stálém pravidle. Často přísloví mají podobu vět s nevyjádřeným podmětem (*Kdo nemá s kým by se vadil, pojmi sobě ženu*), některé mají formu vět se všeobecným podmětem (*Jak si usteleš, tak si lehneš*), a také infinitivní, věty tohoto typu jsou příznačné pro ukrajinská přísloví (*Ženy se stydět, dítek nevidět*).

Jako všechny věty, tak i přísloví mají syntaktickou strukturu a patří k určitému komunikačnímu typu a také jsou to kladné a záporné věty. Zároveň s tím prvý a druhý typ se větví na tři modální poddruhy: oznamovací, práci a tázací. Do prvního podtypu patří věty, které obsahují pouhé (neutrální) sdělení o určité události nebo jevu, do druhého věty, které vyjadřují projevy vůle a do třetího věty, které obsahují nějakou otázku.

Přísloví můžeme rozlišovat podle počtu porovnávacích, nebo přesněji, protikladných elementů. Tak v přísloví (*Chytrí muži jsou zřídka krásní, a krásné ženy jsou zřídka chytré*). jsou dány do protikladu dva páry elementů (muži – ženy; chytrí – krásné) Z druhé strany existují výroky, které obsahují jen jeden opoziční pár, nebo vůbec neobsahují zřejmou opozici konstrukčních elementů: *Dobrá žena dělá dobrého muže*.

Jinými slovy lze přísloví podle počtu srovnávaných protikladných elementů rozdělit na dvě velké skupiny, do jedné patří výroky, které obsahují opoziční páry, do jiné výroky bez kontrastního protikladu. První skupinu Permjakov nazývá opoziční.

Prakticky jsou přísloví vyjádřena všemi možnými druhy vět.

Umělecká podoba přísloví určuje jejich stálost, použití a rychlé zapamatování. Lakoničnost, krátkost a nenáročná výslovnost celistvého výroku charakterizuje syntaktickou stránku. Pokud se dlouhé přísloví uchytily v lidové řeči, může být používána jen některá jeho část. Orální přísloví můžeme poznat podle syntaktické konstrukce, kdy se často vypouštějí spojky a spojková slova, nebo se užívají na místech, kde to spisovná norma nepřipouští. Často se v mluveném jazyce vypouští podmět nebo přísudek. Velice často se užívá infinitivních konstrukcí. *Волков бояться в лес не ходить*. Jako podmět mohou být užívány příslovce nebo jiné slovesné formy.

Mnoha parémiim je vlastní symetrická struktura vystavěná na principu syntaktického paralelizmu. Rozšířenou formou výroku tohoto typu jsou výpustky určitých větných členů v jedné ze symetrických součástí. *Dítě za palec, matku za srdce*. Někdy je tato symetrie postavena na protikladných významech. Sloučením kontrastních významů vzniká ucelený útvar, jeho součásti se často spojují na základě asociativního spojení ve formě psychologického paralelizmu. (*Bez slunce nelze být, bez milého nelze žít*).

V procesu stavby parémie dochází k jejímu třídění, při kterém se *dialektická* slova zaměňují za obecně užívaná, spojková souvětí ztrácejí spojky a spojková slova.

Přísloví jsou hodnotící věty, které se vyznačují jistými zvláštnostmi významové a zvukové výstavby, například rýmem, paralelizmem, ustálenými vzorci syntaktickými (např. jaký – takový), neslovesným přísudkem aj. Je přirozené, že za těchto okolností vystupuje do popředí funkce estetická, jindy se však v kontextu ztrácejí do té míry, že leckdy je nesnadné je od okolních vět

odlišit. Děje se to zejména tehdy, je-li přísloví zasazeno uprostřed vět majících stejně jako přísloví samo význam zobecňující, avšak utvořených ad hoc, okazionálně.

3.3. Stavba přísloví a jeho struktura.

Jak už jsem několikrát poznamenala, znaky charakterizující vnitřní významovou výstavbu přísloví jsou: jeho zobecňující význam, dále jeho normující a hodnotící povaha, přenesenost významu a mnohoznačnost. Podle názoru Mukařovského „pro přísloví je tendence k zobecnění nejzákladnějším znakem, aspoň ze stanoviska jeho významové výstavby. Věta, která povahu zobecňujícího výroku nemá, nemůže být jako přísloví pocíťována. Ovšem není to znak vyčerpávající. (Mukařovský, J.: Cestami poetiky a estetiky, str. 277-359).

Co se týče další jazykové charakteristiky stavby přísloví, tak v jeho konstrukci lze najít všechny druhy tropů. „Přísloví, většinou metaforické povahy a zobecňující didaktické funkce, kategorizuje situaci apod. poukazem na tradovanou zkušenost, srov. *Jaký pán, takový krám; Jak si kdo ustele, tak si lehne aj.* Konkrétnější pořekadla, která situaci pojmenovávají a obvykle i hodnotí, mohou být i nemetaforická (oproti příslovím mívají i konkrétní subjekt), srov. *Nepásli jsme spolu krávy, Já o voze a on o koze aj.*“ (Filipec J., Čermák F.: Česká lexikologie, 1985, in kapitola 3.33 Frazémy a idiomy propoziční a polypropoziční monosubjektové).

Další figury se uplatňující ve stavbě přísloví jako např.:

Přirovnání³

Dívka jest jako vrba, kde ji vsadiš, tam roste.

Holka bez hochy, ryba bez vody.

Курця не птиця, баба не чоловік.

Що п'яна жінка, що скажена кішка.

Metafory a metaforické obrazy⁴: *Ženský pláč, kočičí slzy.*

³ Přirovnání neboli komparace Stejně jako metafora zakládá se na vztahu podobnosti přirovnání. Je to nepřímé pojmenování, které má v explicitní, totiž komparandum (to, co přirovnáváme), relátor (sponu), tertium comparationis (společnou vlastnost), komparátor (formální ukazatel) a komparátum (to, k čemu přirovnáváme)

Vodu, oheň a ženu těžko si podmaniti.

Магніт притягає залізо, а золото жінку.

Добра жінка - щастя, лиха - трясця.

Metonymie a synekdocha⁵: *Kde Slovaňka, tam zpěv.*

Od našeho žebra, nečekejte, chlapani dobra.

Не кожна ж Ганна гарна.

У всякої Федорки свої отговорки.

Antitéze⁶: *Veselá nevěsta, smutná žena.*

Дівчиною - калина, жінкою - ялина.

Změny ve formě a významu se odehrávaly v diachronním průřezu. V průběhu dlouhé historie svého vývoje se přísloví měnila, získávala nové významy, ztrácela významy prvotní, stlačovala se jejich forma, přehodnocoval se obsah. Jedno a totéž přísloví, které se vyvíjelo v průběhu několika staletí, měnilo formu, užívalo jiných slov a jazyková stavba se buď prodlužovala, nebo krátila, užívala se ve vlastním nebo přeneseném významu. (Пазяк М.М. Прислів'я і приказки, str.. 8-33).

Kompozice parémie je podřízená určitým pravidlům. „Nejoblíbenějším postupem architektiky přísloví je protiklad pojmů, předmětů, významů, příznaků, dějů, atd. Takové vzory můžeme najít skoro ve všech tématických skupinách jako např.: dnes x zítra, mladý x starý, muž x žena, chytrý x hloupý apod. Mnoho přísloví je utvořeno podle určitých modelů - formulí, které jsou typické pro přísloví různých národů. Paremiologická tvorba je charakterizována bohatými asociačními vztahy, obrazností a významem. Racionální a umělecké

⁴ Užití slovního spojení v přeneseném, posunutém významu na základě vnější podobnosti. Česká lexikologie.

⁵ Metonymie se zakládá na pojmové souvislosti, která odráží i souvislost věcnou, tj. souvislost denotátů jistého typu. Na rozdíl od metafory, která vznikla přenesením významu na základě vnější podobnosti, se u metonymie význam přenáší na základě souvislosti věcné (vnitřní). Česká lexikologie, Encyklopedický slovník češtiny, str. 263.

Synekdocha znamená pojmenování lišících se věcnou kvantitou. Nejčastěji jde o záměnu části za celek (pars pro toto). Jazyk a jazykověda, str.

⁶ Spojení dvou protikladných výrazů v téže výpovědi. Encyklopedický slovník češtiny, str. 42.

myšlení se odehrálo přímo v jazyce, při tvorbě konkrétních a abstraktních pojmů, specificky pak ve schopnosti dávat slovům přenesený význam“. (Пазяк М. М. Прислів'я і приказки, str. 8-33).

Příslloví každého národa jsou velice bohatá na symbolické obrazy a symbolická přirovnání. „Každé odděleně užitě slovo můžeme rozebírat jako lexém i jako umělecký obraz. Symbol slova se udržuje v národní paměti za pomoci jeho protikladu s jinými, které mají stejný význam. Například kalina v ukrajinském prostředí může symbolizovat dívku, obraz je založený na spodobě – dívka je stejně krásná, ruměná jako kalina“. (Пазяк М. М. Прислів'я і приказки, str. 8-33).

Podle názorů G. L. Permjakova přísloví jsou nejen pevným spojením slov, tzv. jazykovým klišé nebo folklórním útvarem ale jsou také jazykovým znakem, který je zapotřebí k běžné komunikaci. Navíc se ukázalo, že nejvíc používané výroky jsou natolik známé, že jsou často užívané jen ve zkrácené formě. Je pochopitelné, že člověk, který není dobře obeznámen s výchozí formou (například cizinec, který začíná se studiem cizího jazyka), není schopen pochopit jejich smysl, který vůbec nevyplývá z jejich komponentů. Porozumět takovým výroky lze v případě, když je znám jejich běžný kontext nebo výchozí text, ze kterého tyto výroky byly použity. A proto pro úspěšné zvládnutí cizího jazyka nestačí jen osvojení gramatiky a naučení se určitému počtu slov a pár frazémů. Také je nutno si zapamatovat určité minimum přísloví, pořekadel a jiných parémií. V příslovích a parémiích jsou představeny nejrůznější syntaktické modely vět, především ty nejvíc užívané. Zapamatováním přísloví (příslloví se rychle učí, protože jsou nejméně náročná na zapamatování) se člověk učí nejvíc rozšířeným syntaktickým konstrukcím daného jazyka. Dále, v nejvíc užívaných národních výroky jsou obsažena nejužívanější slova

obecného lexikonu. (Пермяков, Г. Л: От поговорки до сказки, , Москва 1970).

Dovolím si s tímto názorem ruského paremiologa nesouhlasit. Jak prokázal lexikální a syntaktický rozbor přísloví je v nich používáno hodně zastaralých jazykových jevů např. přechodníkové konstrukce (*Bera dceru, hled' na matku*), užití infinitivu na –ti (*býti, míti*), archaický lexikon (*kmet*). Pro cizince není snadno rozpoznat zastaralou jazykovou konstrukcí od běžně užívané. Proto, když cizinec bude vytvářet nové věty podle vzoru, kterého se naučil z přísloví může být hodnocen jako člověk, který neumí dobře česky.

Pomoc cizincům lépe se orientovat v paremiologických jednotkách určitého jazyka mají právě paremiologické sbírky, které by zachycovaly jen nejfrekventovanější a aktuální parémie.

Z lexikálního hlediska obsahují přísloví obecný lexikon, slova k označení rodinných a společenských vztahů, přírodních jevů, hospodářské činnosti aj.

Charakteristickým příznakem přísloví je jejich existence v několika variantách. Určité klasické vzory mohou mít desítky variantních jednotek. Zvlášť mnoho variant mají nejstarší klasická přísloví jako: *Tichá voda břehy mele, láme, z břehu se rozlévá, lidí topí...* (Пазяк М. М. Прислів'я і приказки, str. 8-33).

4. Přísloví a otázka genderových stereotypů.

4.1. Teoretické pojetí stereotypů

Ve stavbě přísloví každého národa existují pevné genderové stereotypy. Sociologické studium genderu jako socio-kulturního konceptu, nám dovoluje prozkoumat roli a významnost žen a mužů v určité společnosti. Existující genderové stereotypy o určení rolí žen a mužů v značné míře odrážejí společenské hodnoty a mravní normy. „Genderové stereotypy vystupují v roli kognitivních schémat, která regulují procesy zpracování příchozích informací tak, že je začínáme vnímat a interpretovat v souladu s našimi představami o genderu. Stereotypy jsou důležitou složkou vědomí lidí. S pomocí stereotypů se lehce a rychle orientujeme ve všedním životě, v mnohotvárnosti faktů, událostí a informací. Pod pojmem sociální stereotyp rozumíme zjednodušený, schématický emocionálně zbarvený a mimořádně stabilní obraz nějaké sociální skupiny nebo společnosti, který se vztahuje na všechny členy. Při charakteristice sociálního stereotypu vědci vyznačují takové jeho vlastnosti jako stálost, rigidnost, konzervatismus. Co se týče sociálních stereotypů můžeme učinit tyto závěry:

- Lidé se vyznačují připraveností charakterizovat velké sociální skupiny spíše negativně.
- Taková charakteristika se vyznačuje pevnou stabilitou v průběhu doby.
- Sociální stereotypy se mohou měnit v závislosti na sociální, politické nebo ekonomické změně, ale tento proces se odehrává velice pomalu.
- Sociální stereotypy si děti osvojují v raném věku.

Vědci, kteří se zabývají otázkou sociálních stereotypů, konstatují, že stereotypy zachovávají svou stabilitu, i když se setkávají s fakty, které je naprosto vyvracejí. Stereotypy také ovlivňují naše chování ve vztahu k jiným lidem. Změnit stereotyp je velice složité, někdy to nejde vůbec“. (Татьяна

Резвушкина: Использование метода семантического дифференциала при изучении гендерных стереотипов.

<http://www.genderstudies.info/sociol/s14.pho>)

Stereotyp je termín, který uvedl do literatury W. Lippman (1922) pro „předem vytvořený odlišný názor o vlastnostech světa. Je v sociální psychologii a sociologii používán jako označení pro zjednodušenou, schématickou a rigidní představu (mínění, názor) o sobě, své skupině nebo jiných osobách a sociálních útvarech, zejména o vlastnostech. Vzniká často na základě předsudku, iracionálních podnětů. Pojetí a vymezení stereotypů je u různých autorů rozdílné. Někteří, zejména starší autoři, jej ztotožňují s předsudkem. Důležitým faktorem při vzniku stereotypů je zevšeobecňování. Soud o jedinci, jedné vlastnosti se zevšeobecňuje a rozšíří se na celou kategorii na základě principu „pars pro toto“. Značnou část přejímají lidé během socializačního procesu, nezřídka ve formě „samozřejmosti a evidentních pravd“. Stereotypy odpovídají „pověsti“, které mají sociální skupiny nebo jednotlivci.

Stereotyp pohlavní – je jedním z nejrozšířenějších stereotypů, fungující jako zcela „samozřejmý“ a „přirozený“ názor na jednotlivá pohlaví, zejména na jejich vlastnosti, jako je emocionalita, agresivita, aj. Rozhodující část stereotypů pohlaví je získávána během socializačního procesu, interiorizací příslušných sociálních norem platných v sociálním útvaru, v němž probíhá proces socializace a výchova jedince. Způsob výchovy je vzorem a modelem, který si jedinec odnáší do života jako implicitní normu. Genderový stereotyp je socio-kulturně podmíněná „samozřejmá“ představa, která působí jako sociální norma v socializačním procesu na utváření osobnosti podle „mužského“ a „ženského“ vzoru.

Předsudky jsou sociální postoje, které vznikají před, namísto nebo navzdory objektivnímu důkazu. Zásadním kritériem pro posuzování postoje jako předsudku je objektivní důkaz. „Negativní postoj vůči osobě nebo skupině, spočívající v sociálně srovnávacím procesu, v němž je vlastní skupina považována za srovnávací kritérium. Negativní pocit k osobě vzniklý před skutečnou zkušeností nebo na ní nezaložený, předčasný úsudek o jiných bez dostatečného zdůvodnění.“ (Psychologický slovník PhDr. Geist, Vodnář, Praha 2000, heslo stereotyp)

Co se týče lingvistiky je možné „frazémy a idiomy chápat jako nejvýznamnější součást stereotypů, především jazykových. Stereotyp je v jazyce (tj. vedle širšího pojetí např. v sociologii) lexikální kombinace vstupující do textu jako hotová, relativně frekventovaná a známá, resp. tradovaná jednotka, která je ustálená a negenerovatelná, za níž stojí model s podobně malou či (téměř) žádnou produktivností. Komunikačně budí stereotyp svou prefabrikovanou povahou dojem povědomosti, navozuje často jistý typ situace či chování a jazykově usnadňuje, urychluje i automatizuje tvorbu textu; ten v těchto částech ztrácí svou originalitu. Zvláště hodně je stereotypů v institucionalizovaném jazyce, kde se používá řada formulí. K nejběžnějším stereotypům patří propoziční a polypropoziční frazémy, zvláště přísloví (Čermák, F.: Základy a zásady frazeologie a idiomatiky, in kapitola 1. Frazeologie a idiomatika v širším rámci).

5. Praktická část: Analýza dat.

5.1 Cíle a podmínky výzkumu.

Jedním z cílů praktické části mé práce bylo sestavení souboru přísloví vztahujících se k ženě, které pro jednoduchost budu nadále nazývat femininní přísloví, která jsou v obou jazykových společenstvích všeobecně známá. Kritériem výběru byla přísloví obsahující ženská pojmenování, tj. byla vybírána přísloví o ženě, dívce, babě, babičce, manželce, nevěstě, hospodyni, aj. Nominace, která byla zjištěna v obou jazycích, je uvedena v tabulce, v přílohové části naší práci.

Data pro stanovení paremiologického výzkumu byla získána pomocí dotazníkové ankety a vyhledáváním v Českém národním korpusu.

Jak píšou Dana Bittnerová a Franz Schindler: „Soubor všeobecně známých přísloví, tj. paremiologické minimum, pak umožňuje zkoumat, jaké predikační obsahy strukturují a dominují myšlení v určitém jazykovém společenství, představuje tedy okruh vnitřních významů a hodnot“. (Bittnerová, Schindler: Česká přísloví. Soudobý stav ke konci XX. století, str.289).

Dotazník byl předložen 30 respondentům na české straně a 30 respondentům na ukrajinské straně. Českým rodilým mluvčím byl předložen seznam 193 přísloví o ženě, ukrajinským respondentům byl nabídnut seznam o něco větší, který obsahoval 330 přísloví. Naším cílem bylo stanovit stupeň znalosti zkoumaných výroků.

5. 1. 2 Strategie dotazníkového průzkumu:

- Účastníci experimentu byli požádáni přečíst si předložené seznamy a označit z nabídnutých přísloví ta, která jsou jim známá.
- Respondenti také měli možnost doplnit seznamy příslovími, která nebyla uvedena v dotaznících, ale podle jejich názoru patří do široce užívaných. Pokud některý z předložených výroků byl znám respondentovi v poněkud pozměněné formě, účastníci byli požádáni, aby nezaškrtovali celý výrok jako neznámý, ale v závorkách uvedli podobu v jaké dotyčné přísloví znají.
- Účastníci experimentu byli také upozorněni na to, že nezkoumáme správnost a pravdivost jednotlivých výroků o ženě, ale pouze jejich výskyt v živém, mluveném jazyce.
- Respondenti byli požádáni, aby odpověděli na několik otázek uvedených níže.

Pohlaví

Věk

Vzdělání

Znalost přísloví

Používání přísloví

5. 1. 3. Vyhodnocení anket.

Zjištění prokázalo, že na české straně vykazují lepší znalost přísloví starší mluvčí. Nejvíce výroků označila jako známých šestapadesátiletá žena, která má vysokoškolské vzdělání humanitního směru (houslistka) vyrůstající v bilingvní rodině, jejíž tatínek byl Rus a doma se někdy mluvilo rusky. Tato respondentka zaškrtnla čtyřiatřicet přísloví. Nejhorší výsledky prokázala dívka třiadvacetiletá, která pochází z Prahy, má středoškolské vzdělání, v současnosti studuje vysokou školu. Tato účastnice výzkumu za známá označila jen pět přísloví. V průměru čeští respondenti označovali sedm až patnáct přísloví.

Analýza dotazníků ukrajinských respondentů prokázala, že nejlepší znalost přísloví vykazují obyvatelé západních oblastí Ukrajiny. Věk ani vzdělání nebyly rozhodující. Na ukrajinské straně nejvíce přísloví označil za známá čtyřicetiletý muž pocházející z vesnice na Zakarpatské Ukrajině, s vysokoškolským vzděláním (lesní inženýr), který zaškrtnl 161 přísloví v seznamu a mimo seznam uvedl 19 přísloví. Druhého nejlepšího výsledku dosáhl dvaatřicetiletý let, vysokoškolsky vzdělaný muž (jaderný fyzik), který za známá označil 96 přísloví. Nejhůře ve znalosti přísloví dopadl šestadvacetiletý muž z Krymu (Simferopolu), vysokoškolského vzdělání technického směru (stavební inženýr), který označil jako známá jen 6 přísloví, jejichž ekvivalenty existují i v ruštině. V průměru respondenti identifikovali pětadvacet až čtyřicet přísloví.

Při zkoumání jsem se snažila obsáhnout co nejširší věkovou skupinu. Nejmladšímu účastníkovi na české straně bylo třiadvacet, nejstaršímu sedmasedmdesát. Ukrajinská strana byla zastoupena nejmladším účastníkem, kterému také bylo třiadvacet let a nejstaršímu dvaasedmdesát. Skupiny respondentů byly voleny tak, aby co nejvíce odpovídaly sledovaným sociologickým faktorům: pohlaví, vzdělání a lokalita bydliště.

Na základě zpracovaných dotazníků lze o respondentech uvést následující údaje: Průměrný věk činil 37, 6 na české straně, 40,5 na straně ukrajinské. Šetření se zúčastnilo čtyřadvacet žen a šest mužů (Čechů), dvacet žen a deset mužů (Ukrajinců). Většina respondentů-Čechů pochází z Prahy nebo okolí. Co se týče Ukrajinců, geografie byla pestřejší, podařilo se nám oslovit jak představitele západní Ukrajiny, kde se mluví převážně ukrajinsky, a kde byla předpokládána lepší znalost ukrajinských folklórních útvarů, mezi které řadíme i přísloví, tak i představitele východní Ukrajiny, zejména nejvíce rusifikovaných oblastí, tj. Krymu a Charkova.

Podle dosaženého vzdělání byl soubor respondentů rozvrstven následovně: a) respondenti bez úplného středoškolského vzdělání (bez maturity)
b) respondenti s úplným středoškolským vzděláním (s maturitou)
c) respondenti s vysokoškolským vzděláním.

Rozložení těchto parametrů u respondentů dokumentuje tabulka uvedená v dodatcích.

Pokud vyhodnotíme výsledky obou anket, jak české tak i ukrajinské, zjišťujeme, že čeští respondenti označovali v průměru podstatně méně přísloví, než ukrajinští. Značná část respondentů na české straně upozorňovala na to, že výrazy jsou zastaralé a některé tedy málo srozumitelné. Příklad, která byla označena skoro všemi mluvčími, pocházejí převážně z knih starších autorů, jako je Božena Němcová a to především její Babička a také z knih Aloise Jiráska.

Co se týče ukrajinských respondentů, vyšší znalost jsem zaznamenala u přísloví, která mají respondenti v povědomí z literárních nebo folklórních útvarů. Nejznámější přísloví existují buď jako sloka známé národní písně, nebo jsou součástí anekdot.

Dospíváme k závěru že soubor respondentů obecně vykazoval nepříliš vysokou znalost tohoto druhu parémií. Vysvětlení můžeme dle mého názoru hledat v tom, že v příslovích je používán archaický lexikon, který z dnešního hlediska se jeví jako velice zastaralý a pro mladší generace skoro nesrozumitelný. Např. staročes. *plastýř*, (*Žena muži plastýř a on její pastýř*) které znamená náplast, bylo známo jen jednomu respondentu, ostatní to vnímali, jako gramatickou chybu nebo překlep. V příslovích se můžeme setkat se zastaralými pojmenováními ženy, například *panna*, *panenka*. (*Sedávej panenka v koutě, jsi-li ctnostná najdou tě. Panna po tváři se prodává.*). V dnešní době se ženy resp. dívky takto neoslovují. Tato slova nabyla v současnosti jiného významu. Také starší oslovení *děvka* (místo *dívka*) je dnes výrazně pejorativní. (*Špatná to děvka, co se sama chválí*). Také slovo *kmet* (staročes. stařec, sedlák) (*Ořech tvrdý, zub červivý, mladá žena kmet šedivý: toho spolku radím se střež.*) dnes není vůbec používáno, pokud ano, tak s výrazným stylistickým zabarvením, aby se navodila atmosféra archaičnosti.

Rovněž archaická slovesa např. *skape* (staročes. *skapati* - zemřít, zhynout) *Dobrá žena do roka skape*. Některá z těchto slov jsou v dnešním jazyce známa pouze úzkému okruhu uživatelů jako slova terminologická (např. zoolog. ovce *skape*)

Archaická lexika se netýká jen plnovýznamových slov, ale také synsémantických např. spojka *pakli* (*Běda tobě vole, pakli tě kráva kole*), dnes bychom očekávali spíše spojku *jestli*, *v případě že*, *když*.

V příslovích najdeme i některé zastaralé morfologické a syntaktické jevy. Například užití infinitivu na *-ti býti, kupovati, míti*, (*Ženy se styděti, dítek neviděti. Vodu, oheň a ženu, těžko si podmaniti.*) Také zde vidíme užití infinitivních konstrukcí, které nejsou z dnešního hlediska pro češtinu typické.

Taková přísloví nám mohou posloužit jako důkaz na potvrzení předpokladu, že jednotlivá přísloví mohou přecházet od jednoho jazyka ke druhému. Infinitivní konstrukce jsou přirozené pro východoslovanské jazyky, obzvláště ruštinu a ukrajinštinu. U takových přísloví lze předpokládat jejich východoslovanský původ.

Užívání zastaralé lexiky se netýká jen přísloví obsažených v paremiologických sbírkách, také v Českém národním korpusu můžeme nalézt tvary, které nejsou obecně užívány, jsou buď zastaralé nebo je jejich užívání omezeno regionálně. (např. *Špatná hospodyně, kterou slunce v **duchnách** vídá. Dobrá nevěsta musí umět udělat **sedum** šťouchů do **kucmouchu**. (pokrm z brambor).*

Co se týče jazykové stránky ukrajinských přísloví, tak i zde, stejně jako v příslovích českých, můžeme narazit na některé archaické jevy, lexikální nebo syntaktické. Například psaní reflexivní částice *-se* odděleně od slovesného základu, což se v moderní ukrajinštině hodnotí jako porušení spisovné normy, nebo neexistující v moderním spisovném jazyce krátký tvar vztažného zájmena *svůj – si*. (*Не плач панно молода, нехай дружка плаче, вона би **ся** вітдала аж їй серце скаче. Не мала баба клопоту, купила **си** козу).*

Jako další důvod upadající znalosti přísloví můžeme uvést tvrzení Petra Kukala, že „v dnešní době upadá schopnost rozumět obraznému sdělení, respektive vůbec vnímat a vytvářet slovní obrazy, analogie, užívat jazyk nejen v jeho funkci sdělovací, ale také estetické a emoční“. (P. Kukul, Říkejme si přísloví, str. 7).

Podle mého názoru další příčinu upadající znalosti tohoto druhu parémie lze spatřovat v tom, že zanikají situace a vztahy, o kterých přísloví pojednávají.

Ze současného hlediska přísloví *Dlouhé vlasy, krátký rozum* se vůbec nemusí vztahovat jen na ženu. V dnešní společnosti ženy nosí krátké, až velice krátké účesy, kdežto někteří muži se mohou pochlubit velice honosnou kšticí.

Nejnáročnější otázkou v mé anketě pro respondenty obou jazykových společenství se stal dotaz ohledně znalosti přísloví. Nikdo přesně nedokázal říct, kolik přísloví zná, pokud někdo na tuto otázku odpovídal, tak tipoval okolo deseti přísloví. Skutečná projevená znalost však byla o něco vyšší. U jednotlivých mluvčích se pohybovala ve škále pěti až čtyřicetipěti výroků. Na stejný problém při sestavování paremiologického minima pro ruský jazyk narazil i G. L. Permjakov, který se domnívá „že předmětem lidského myšlení není přísloví samo o sobě, ale mimojazyková skutečnost, kterou dotyčné přísloví naznačuje. Lidé uvažují o jednotlivých vztazích a ne o způsobech jejich vyjádření. Stejně jako při běžné komunikaci myslíme na to o čem mluvíme a ne na prostředky, jakými to vyjadřujeme“.(Пословицы и поговорки народов востока, Москва 1979.)

Další otázka, která činila respondentům obtíže, bylo určit, odkud pochází jejich znalost přísloví. Odpověď není jednoduchá s ohledem na to, že neexistuje jediný zdroj odkud čerpáme přísloví, např. jen z umělecké tvorby nebo od prarodičů. Tyto otázky mluvčí většinou nechávali neodpovězeny, proto jsem je nezařadila do sociologického vyhodnocení anket.

5.2. Rozbor zjištěných přísloví v obou jazycích z formálního hlediska.

Zde bych si ráda povšimla především syntaktického hlediska přísloví. Jak už jsem naznačila v teoretické části své práce, přísloví využívají všechny druhy vět, jak větu jednoduchou (*Ženská milost je jako host.*), tak i složitá souvětí (*Když pes spí, Žid přísahá a žena pláče, nikdy nevěř*). Podle modality věty se v příslovích můžeme setkat s větami oznamovacími (*Dlouhé vlasy, krátký rozum*), rozkazovacími (*Ženu ani květinou neuhodíš!*), podmiňovacími (*Kdyby všechny ženské byly bez jazyku, bylo by na světě málo křiku*) a někdy i tázacími. Některá přísloví obsahují otázky, které nevyžadují odpověď vůbec, tzv. řečnické otázky, nebo předpokládají přitakání. (*Чому Бог не створив Єви з ноги Адама? Щоб жінка по корчмах не бігала. Чому не з руки? Щоб мужа за чуба не держала. Чому не з голови? Щоб не була розумніша за мужа, - але з ребра, щоб його вірно любила і йому вірно служила*). Ze statistického zjištění vyplynulo, že nejvíce je v příslovích používána věta oznamovací, dále následuje věta imperativní, i když nejvíce se využívá slabší forma imperativu, tzv. doporučení, rada nebo varování. V seznamu přísloví jsem objevila nejméně vět tázacích. Poze jeden příklad v ukrajinské sbírce přísloví.

Co se týče syntaktické stránky ukrajinských přísloví, tak tady nacházíme více jednoduchých syntaktických konstrukcí. Většinou nejsou ukrajinské věty rozvité. Často je v nich vynechán podmět nebo přísudek. Domníváme se, že k porušení syntaktických pravidel dochází z toho důvodu, že přísloví má působit především emocionálně. Jak už jsem řekla, jednou z jejich základních jazykových funkcí je funkce estetická, přísloví by mělo sloužit k ozvláštnění dialogu nebo promluvy. (*Дівкою - калина, жінкою - ялина. Дочка – обдерихата*).

Co se týče slovesného času, tak v příslovích převládá nadčasový přezens indikativu. Souvisí to s didaktickou funkcí přísloví. Většina přísloví funguje jako morální pravidlo, které by mělo platit pořád. Mnoho přísloví jsou utvořena jako věty s všeobecným neboli nulovým podmětem, což také souvisí s všeobecnou platností přísloví

Co se týče průměrné délky přísloví, zaznamenala jsem shodu mezi českými a ukrajinskými příslovími. Přísloví obsahuje v průměru sedm slov. Nejkratší přísloví v češtině obsahuje dva slova, nejdelší dvacet (*Macecha racocha. Dokud sedí u matičky, to jsou krotky jak ovčičky; ale když se s muži svedou, tu teprve jim huby jedou.*)

V ukrajinštině nejkratší přísloví čítá čtyři slova, nejdelší jednatřicet. (*Красива жінка - лишня хвороба. Мачушине словце - що зимне сонце: воно хоч світить, а не гріє; буйним вітром од його віє; а рідної матері словце, як літне; сонце: хоч хмареньке, а все таки від його тепленько.*)

Při komparaci obou paremiologických sbírek feminních přísloví zjistila jsem, že čeština, i když má menší počet přísloví, přesto má pestřejší zastoupení nejrůznějších pojmenování ženy. Nehledě na kvantitativní převahu v ukrajinských příslovích, nenarazíme na taková pojmenování, jako je: stařena, chůva, kmotra.

Neexistuje zde ani pejorativní označení ženy jako je nevěstka nebo staročesky - rufka. I když u těchto hanlivých nominací nemůžeme přesně říct, zda taková přísloví vůbec neexistují v jazyce, nebo jen nebyla zařazena ukrajinskými autory do paremiologických sbírek.

Žádné ukrajinské přísloví nezkoumá a nehodnotí ženu z hlediska národností jako tomu je v českém jazyce. V českých příslovích se můžeme setkat s charakteristikou Češky, Němky, Slovenky, Francouzky. Také je zde

srovnávána Češka a Moravanka. (*Češka do kuchyně, Moravka do postele a Slovenka do chléva. Do chléva Němkyně, Češka do kuchyně, Francouzka do lože*).

Na druhé straně narazila jsem na velice zajímavý jev. Žena v ukrajinských příslovích může být zastoupena pouze ženským křestním jménem. A tato jména již obsahuje určité obecné hodnocení. Tak např. Solocha je označení ženy velice upovídané. (*Торохтить Солоха, як діжка з горохом*). Paraska je označení ženy lehkomyšlné. (*Такої ласки дістану і в Параски*). Lucka je špatná hospodyně (*Спекла Луця, що не їсть і цюця*). Chymka je vlezlá a lživá. (*Нате й мій глек на капусту, щоб і я була Химка. Била Хима Євдокима, пішла позивати. Присудили Євдокиму, ще Химку прохати*). Některá z těchto jmen fungují v ustálených frazeologických přirovnáních (např. *торохтить, як Солоха, нахабна, як Химка*). Musím podotknout, že v moderní ukrajinštině tato jména zní velice archaicky a vůbec se neužívají.

5.3 Analýza stereotypů ženského obrazu v obou jazykových společenstvích.

Dalším cílem praktické části mé práce bylo zjistit, jak je žena vnímána v obou jazykových společenstvích, jaké existují kulturní stereotypy, které jsou zachyceny v příslovích.

Podle výsledku statistické analýzy se ukázalo, že většina přísloví v obou jazycích obsahuje sdělení s neutrálním obsahem, tj. nehodnotí ženu z žádné stránky. Jedná se většinou o rady do manželství, vyjmenování vlastností, které by měla mít „ideální“ žena, nabízené vzory ženského chování. Pokud jde o jednotky, obsahující emocionální hodnocení, tam lze zaznamenat značnou převahu přísloví s negativní konotací v hodnocení ženských vlastností. Tak v českém jazyce ze 193 přísloví je 102 s hodnotícím obsahem, z toho 78 evokuje negativní konotace a jen 24 přísloví má pozitivní hodnotící obsah. V ukrajinštině ze 148 hodnotících výroků si 91 všímá negativních ženských vlastností a jen 57 pozitivních, což znamená značnou převahu negativních hodnotících výroků nad jednotkami s pozitivní konotací v materiálu jak českého tak i ukrajinského jazyka.

Ruská sociolingvistka, která se zabývá genderovou problematikou E. F. Arsentjeva vysvětluje takovou jazykovou asymetrii „emocionální reakcí lidí na jakékoli negativní jevy a přirozenou lidskou vlastností, používat ve stresových situacích raději již hotových řečových forem a klišé, ke kterým lze zařadit i přísloví“ (www.ruthenia.ru/folklore/zhigarina1.htm)

Pro analytický obraz ženy v obou jazycích lze použít následující schéma. Obraz ženy byl parametrizován do základních kategorií. Největší počet jazykových jednotek negativních konotací je věnován psychologickým vlastnostem žen. Jak ukázaly výsledky praktické analýzy, žena je v příslovích

českého i ukrajinského jazyka vnímána z jedné strany jako slabá a závislá bytost, která není schopná samostatných rozumových řešení a soudného jednání, je jemná a křehká a jedná velice emocionálně, z druhé strany je žena zdatná svůdnice, obdařená dobrou intuicí. Žena vždycky dosáhne toho po čem touží, překoná veškeré překážky. Je vytrvalá. (*Жінка як лоза: куди хочеш похилиш. Holka bez hocha, ryba bez vody. Ha neči to i баба хоробра. Žena vidí hluboko, muž daleko. Ženská rada bývá jen někdy dobrá. Ženský pláč, babí hněv, psí kulhání nemají dlouhého trvání. Žena žene až dožene. Як жінка хоче так і мороче. Жінка і кам'яну гору пересіче. Боже, боже, що та жінка може!*)

Nejvíce výroků s pozitivní konotací lze najít v sémantické skupině „matka“ Matka je obecně symbolem ochrany, péče a klidu, kdežto nominace „macecha“ obsahuje jen negativní konotace a je obecně vnímána jako zlo a nebezpečí. Převahu jednotek s pozitivní konotací lze najít v sémantických skupinách „hospodyně“ a „dívka“

Ted' bychom se obrátili k paremiologickému materiálu, který jsem zjistila v sbírkách přísloví a pokusili se určit nejběžnější stereotypy o ženách, které se objevují v příslovích obou národů.

Nejrozšířenější negativní ženskou vlastností, kterou zachycují česká přísloví je ženská upovídánost, mnohomluvnost a roznášení klepů:

Žena smlčí každé tajemství o němž neví.

Kde husy, tu smrad a štěbety, kde ženy, tu svár a klevety.

Ženské dílo a ženská řeč nemá nikdy konce.

Kdyby všecky ženské byly bez jazyků, bylo by na světě málo křiku.

Následující vlastností, podle počtu výroků v nichž je obsažena, je ženská hloupost a pošetilost. Stejný počet jednotek ovšem zaznamenává i taková ženská povahová vlastnost jako zlost a špatnost:

Zlosti ženské není lékařství.

Ženská rada bývá jen někdy dobrá.

Kdo má mrchu ženu, netřeba mu křenu.

Na třetím místě se v českém jazykovém společenství podle frekvence výskytu umístila ženská lest, lživost, nevěra:

Lest, chytrost, oklamání, nejvyšší ženské umění.

Když pes spí, Žid přísahá, žena pláče, nikdy nevěř

Žena je plémě hadí, nejdřív tě hladí, pak tě zradí.

Dalším nejvíce zaznamenaným rysem ženské povahy je tvrdohlavost, neústupnost a svévůle:

Žena žene až dožene.

S babou i čert soud prohrál.

Vodu, oheň a ženu těžko si podmaniti.

Mezi nejhorší ženské vlastnosti řadí přísloví i lenost, nehospodárnost a nešetrnost:

Špatná hospodyně bývá, kterou slunce pod peřinou vídá.

Více žena hrnkem, než muž pytle.

Poklid jeví hospodyňku, nešvára ukáže sviňku.

Přílišná emocionalita, ukázkové slzy, které ženy používají k citovému vydírání v kritických situacích:

Slzy jsou zbraní žen.

Ranní déšť a ženský pláč dlouho netrvají.

Ženský to obyčej slzami bídě pomáhat.

Ženská vrtkavost a nevyzpytatelnost také vyvolávají negativní obraz ženy:

Ženská milost je jako host.

Každá nevěsta sedmkrát se zblázní.

Na ženskou ješitnost poukazují taková přísloví:

Špatná to děvka, co se sama chválí.

Kočku a ženu pohladíš-li, hned ocas zdvihá.

Všechny krásné dívky žijí zlatem

V ukrajinském jazykovém společenství se výčet negativních vlastností rozvrstvil následovně. Nejvíce jazykových jednotek si všímá ženské hlouposti:

Сто баб, сто немочів.

Сідай бабо підвезу, нема часу побіжу.

У жінки волос довгий а ум короткий.

Druhým nejrozšířenějším jazykovým stereotypem je ženská lživost, lstivost, nevěra:

То й не жінка, як сім раз на день не обманить чоловіка.

Не вір жінці, як чужому собаці.

Баб'ячої брехні не об'їдеш на свині.

Hádavost, neústupnost a ukřičenost jsou dalšími negativními vlastnostmi, které zachycují ukrajinská přísloví:

Як жінка хоче хоче, так і мороче.

Баба бабі на вухо говорить, а все село чує.

Лучче роздратувати собаку, чим бабу.

V sociální sféře se velký počet jazykových jednotek skepticky vyjadřuje o vztahu muže a ženy. Hodnotí je jako dvě úplně protikladné a rozličné entity, které nikdy nedojdou shody.

Kdo nemá s kým by se vadil, pojmi si ženu.

Zlý chlap od ženy.

Зла жона зведе чоловіка з ума.

Ліпше їсти хліб з водою, ніж жути з жінкою лихою.

Některá přísloví obsahují poněkud cynické úsudky mužů o ženách.

Dlouhé vlasy, krátký rozum.

Všechny krásné dívky žijí zlatem.

Když má žena hezké zuby, všechno je jí k smíchu.

Нема жінки, нема клопоту.

І так бахато всякого лиха, а Бог ще жінок наплотив.

Куриця - не птиця, жінка - не чоловік

Co se tyče přísloví s mytologickým nebo náboženským obsahem, tak tady také převládají zde také jednotky s negativními konotacemi.

Od našeho žebra nečekejme chlapci dobra.

V jedné babě vězí deset čertů.

Eva jablko snědla a muži ohryzek dala.

Де чорт не зможе, там баба допоможе.

Куди чорт не поспіє туди бабу пошле.

Jak ukázala analýza jazykového materiálu, jednotek, které by hodnotily pozitivní stránky ženy je mnohém méně, než těch co odrážejí negativní povahové rysy. Mezi ně lze zařadit přísloví, která zdůrazňují rovenství sociálního statusu muže a ženy.

Bez ženy dům jako bez kočky.

Nestojí dům na zemi, ale na ženě.

Жінка чоловікові подруга, а не прислуга.

Найлучча спілка - чоловік і жінка.

Добра жінка – щастя.

Kromě jednotek, které by hodnotily ženu buď z pozitivního nebo negativního hlediska, můžeme ještě vydělit ta přísloví, která obsahují jisté rekomendace jak se chovat vůči ženě, buď v rodině nebo obecně. Především takové jednotky obsahují celou sbírku varování při výběru manželky.

Bera dceru, hled' na matku.

Nevybírej ženu v tanci, ale v pole mezi ženci.

Ženu ber ze susedstva.

Ženy z města nepojímej do vsi.

Не вибирай дівку, як у церкву йде, а як свиням їсти несе.

Вибирай корову по рогу, а жінку по роду.

З лиця води не п'яти, аби вмiла пироги пекти.

V p'ípadě správného výběru muž nachází rodinné štěstí a klid:

Z dobré ženy muži čest.

Muž a žena jedna duše.

Муж та жона більше, чим брат і сестра.

Нема кращого друга, як вірна супруга.

Чоловік з жінкою, що борошно з водою.

Příslloví vymezují kvality, které by měla mít ideální žena, jak by se měla chovat:

Žena bez zbožnosti jest růže bez vůně.

U děvčete jsou lepší mozoly než prstýnky.

Хоч не з красою, аби з головою.

Добра жінка дом береже, а лиха рукавом рознесе.

Краще жінка сварлива, ніж дурна.

Někdy přísloví schvalují poněkud surové zacházení se ženou jako předpoklad rodinného klidu.

Ženě vždycky můžeš natlouct, ona už bude vědět proč.

Ženu miluj jak svou dušku a třes jako hrušku.

Бий жінку обухом: припади та послухай, як дише та мороче, значить, iще хочить.

Жінка - не горщик, не розіб'ється.

Жінку люби, як душу; труси її, як грушу.

Musím konstatovat, že nabídnuté stereotypy o ženách se vztahují jen na přísloví nabídnuté v paremiologických sbírkách. Dnešní úzus může být jiný.

Při zkoumání feminních přísloví v obou jazykových společenstvích jsem přišla k závěru, že přísloví spíše odraží mužský pohled na ženu. Jak můžeme zjistit z nabídnutých paremiologických sbírek, existuje velice mnoho přísloví, která vyjadřují špatné zkušenosti se ženami a babami. Ale nenajdeme ani jedno, které by pojednávalo o špatných zkušenostech žen s muži.

Také musím říct, že stanovený obraz genderových stereotypů se vztahuje na přísloví pocházející z paremiologických sbírek, a proto nemusí přesně odpovídat modernímu úzu.

5.4. Přísloví a korpus.

Identifikace jednotek patří k největším praktickým a teoretickým problémům analytického výzkumu. Proto jsem se rozhodla nespoléhat jen na dotazníkovou metodu, ale také využít možnosti, které poskytuje Český národní korpus. Vyhledávání v korpusu byl další experiment, který vypovídal o životnosti dnešních přísloví o ženě. Předpokládala jsem, že v Českém národním korpusu zjistím nejfrekventovanější výrazy, které by odrážely moderní úzus

Musím také konstatovat, že podobný korpus neexistuje pro ukrajinský jazyk. Práce na jeho založení teprve začínají. Proto nemůžeme spolehlivě srovnávat výsledky. Neexistence ukrajinského národního korpusu byla jednou z hlavních příčin, proč jsem ve své práci neposkytla větší prostor právě této metodě výzkumu přísloví. Výsledky by se vztahovaly pouze na jednu část mé komparativní studie. Abych částečně vyřešila tuto situaci, rozhodla jsem se považovat varianty, které byly doplněny jednotlivými ukrajinskými respondenty mimo rámec dotazníku, za živá a aktuální přísloví v ukrajinském jazykovém společenství.

Pokud jde o samotné vyhledávání v Českém národním korpusu, výrazy jsem zadávala buď jako přímé vyhledávání podle nominací např. [lemma=“baba“] nebo v podobě [lemma=“žena“][1,6][lemma=“muž“]. Nejvíce přísloví se mi podařilo identifikovat, když jsem zadala samotné slovo **přísloví, pořekadlo a úsloví**.

Pokud jde o jednotlivé skutečnosti, zjistila jsem, že přísloví, která se mi podařilo identifikovat v korpusu, jsou někdy cizího původu. (*Šamanova žena je ctihodná, kovářova žena je úctyhodná. Nikdy není žena tak krásná, jako když vychází ze sauny. Do žen a do melounu se nevidí.*). Důkazem toho je fakt, že

obsahují jednotlivé komponenty, které jsou pro češtinu cizí. Na druhou stranu musím konstatovat, že pokud takové výrazy častým opakováním získají oblibu, mohou zlidovět a „zdomácnit“, jako se to stalo v případě přísloví, která nabídl F. L. Čelakovský, jehož paremiologická sbírka obsahuje velký počet parémií, které pocházejí z jiných slovanských jazyků a které se z dnešního hlediska nejeví jako cizí.

Také jsem zaznamenala skutečnost, že nejfrekventovanější výrazy z českého dotazníků paremiologického minima se velice často opakují i v korpusu. Takové výrazy mohou být citovány v poněkud pozměněné podobě, kdy se jen krátce naznačí situace, o které přísloví pojednává např. („*Nebudu nemístně skromný, nebudu čekat, až mě jako tu panenku najdou v koutě. Mám podnik "přečtený", předem jsem se o něm informoval, ledacos o něm vím*“). Základní podobá přísloví – *Sedávaj panenka v koutě, jsi-li ctnostná, najdou tě;* „*Ještě dávno poté, co našim babičkám a matkám bylo naprosto jasné, kdože je hlava a kdo ten krk, který jí krotí. U nás se zkrátka (zatím) přehnané projevy emancipace*“). Muž je hlava rodiny a žena je krk, který jí krotí). Takové hříčky jsou možné jen u nejrozšířenějších přísloví, která jsou známá velkému počtu adresátů, jinak by ztrácela svou srozumitelnost. Velice často je citovaná pouze jedná část známého přísloví (např.: „...*napadá mne přísloví o ševcově ženě, která chodí bosa, a nemám z toho právě nejradostnější pocit*...“). Základní podobá přísloví *Kovářova kobyla a ševcova žena pořád chodí bosy*.

Také jsem zaznamenala skutečnost, že nejpopulárnější přísloví mají několik variant:

Žena a dýmka se nepůjčují.

Dýmka ani žena **se nikomu** nepůjčují.

Za vším hledej ženu.

Za **každým činem muže** hledejte ženu.

Nejlepší tchýně je studená tchýně.

Tchýně a **uzený jsou nejlepší na prkně a studený.**

Muž je hlava rodiny a žena krk, který s ní kroutí.

Muž je hlava a žena krk, **který hlavou otáčí.**

Hewitt se stal hlavou rodiny, **tak tou vždycky hýbe krk.**

Jelikož podrobnou analýzu nemůžu nabídnout pro ukrajinský jazyk, zmiňuji se o tomto jevu pouze ilustračně a okrajově.

Také musím konstatovat, že identifikace přísloví v korpusu není snadná. A proto k jednoduššímu studiu tohoto druhu parémií bych navrhovala vymyslet speciální počítačový program, který by uživateli umožnil snadnější vyhledávání a identifikaci přísloví, popřípadě by tento počítačový program mohl obsahovat funkci, která by uživateli umožnila označovat přísloví, která podle jeho názoru patří k široce užívaným (tím by se zjišťovala frekvence jednotlivých výrazů), a také by měl možnost navrhopvat moderní rozšířené větné výrazy - tímto způsobem by bylo snadné zjistit moderní úzus používání přísloví v jednotlivých jazykových společenstvích.

6. Moderní úzus přísloví.

Výroky, které svou podobou připomínají přísloví vznikají i v dnešní době. Takové výroky mají nejen podobnou jazykovou strukturu, ale i shodné funkce které plní přísloví jako je např. všeobecná platnost, tj. takové výroky se vztahují na neomezený počet shodných situací. Zdrojem k takovým „současným příslovím“ mohou sloužit přísloví již existující, ve kterých dochází k záměně komponentů, jenž odpovídají moderním reáliím, jako např. objevují se taková pojmenování jako je *auto, zubní kartáček*. Místo staršího přísloví *Dýmka a manželka se nepůjčuje*. Vzniká *Zubní kartáček a manželka se nepůjčuje*. *Машины ў жонку не дам нікому*). Někdy stará a velice známá přísloví mění podobu jako např. *Lepší je tchýně v hrsti, než-li oheň na střeše*, které vzniklo na základě přísloví *Lepší vrabec v hrsti, než-li holub na střeše*. Ze známého staršího přísloví *Oheň je dobrý sluha, ale špatný pán* vzniklo moderní *Žena je dobrý sluha, ale špatný pán*. Z poněkud méně známého přísloví *Žena bez zbožnosti, je jako růže, která nevoní* vznikl moderní vtipný výrok *Žena, která nežárli, je jako míč, který neskáče*.

Takové „hříčky“ s příslovími poněkud narušují teorii o tom, že přísloví je něčím neměnným a strnulým. Ale není tomu tak, nové větné frazémy mohou vzniknout jen z přísloví velice známého a frekventovaného. Základní podoba takových výroků je snadno identifikovatelná.

Přehled moderních větných výrazů nabízím v přílohové části diplomové práce.

7. Závěr.

V závěru své práce bych chtěla shrnout cíle a vše čeho se mi podařilo dosáhnout. Mým původním cílem bylo získat co nejvíce informací o problematice přísloví. Snažila jsem se rozlišit a podrobněji specifikovat obecné teoretické otázky týkající se tohoto druhu parémie. V mé diplomové práci byly popsány všechny důležité aspekty vývoje. Byly představeny a nastíněny i některé málo známé nebo nepříliš rozšířené teoretické koncepty.

Co se týče sbírky přísloví pro sestavení obou dotazníků ve zkoumaných jazycích, mým původním cílem bylo nashromáždění tři sta přísloví z každého jazyka. Tohoto cíle se mi nepodařilo dosáhnout pro češtinu, kde jsem se omezila jen na dvě stě výroků. Důvodem, proč jsem nenashromáždila předpokládaný počet přísloví, jsou limity dané vzhledem ke zkoumanému tématu. Vybírala jsem jen ta přísloví, která obsahují ženskou nominaci. Dalším důvodem bylo to, že jsem se snažila vybírat přísloví, která se podle mého názoru jevila z dnešního hlediska aktuální, tj. ta, která neobsahovala příliš archaickou lexiku nebo zastaralé syntaktické konstrukce. Také jsem nezařadila do ankety výrazy s pejorativním hodnocením (především z oblasti lidské sexuality). Pro ukrajinský jazyk nebyl problém zastaralé lexiky tak markantní. Také jsem měla pro ukrajinštinu lepší dostupnost paremiologických sbírek, které se vydávají kontinuálně a těší se zájmu veřejnosti. A podle mého názoru jsou výrazy v takových sbírkách jejich autory přizpůsobovány dnešnímu jazyku.

Ukázalo se také, že dotazníková metoda není příliš spolehlivá pro zkoumání přísloví. Jednak proto, že pomocí dotazníků nemůžeme spolehlivě určit zda respondenti dotyčné přísloví znají a používají (aktivní znalost přísloví) nebo je jim známá pouze podoba dotyčného přísloví.

Také dotazník nic nevyovídá o tom, jak moderní uživatelé rozumějí starším příslovím. Studia, která by byla věnována této otázce, by podle mého názoru, byla také velice přínosná pro pochopení problematiky přísloví.

Pro Čechy a Ukrajince jsou přísloví efektivním obrazným prostředkem k uchopení a vnímání světa. Ukazuje se že kulturní stereotypy o ženě podléhají změnám. Na tento jev má vliv změna společensko-politických a ekonomických podmínek, také se mění pod vlivem celkové globalizace, kde se unifikují různé vzorky chování. V dnešní době se od ženy nevyžaduje pasivita, spíše naopak, žena je vybízena k větší aktivitě a průbojnosti. V dnešní době přísloví a jimi doporučený vzorec chování (*Sedávej panenku v koutě*) se jeví jako zastaralý a nesprávný. Také ve společnosti, která je tolerantní k různým náboženstvím a je do jisté míry ateistická, se nevyžaduje od ženy přílišná zbožnost a víra. V dnešní společnosti je důrazně odsuzováno násilí na ženách a případy domácího násilí. A proto přísloví obsahující tento model jsou z dnešního hlediska zavrženíhodné. Také v současné době vznikají výroky o ženách, které se při častém opakování mohou stát v budoucnu příslovími.

Příloha č. 1.

Seznam českých přísloví s ženskou tematikou zjištěných v paremiologických sbírkách a použitých pro sestavení české dotazníkové ankety.

Žena.

1. Dlouhé vlasy, krátký rozum.
2. Dobrá žena do roka skape.
3. Dobrá žena drahá směna: zlá pak žena trpké zelí.
4. Dobrá žena lepší nad zlatý sloup.
5. Dobré ženy není ceny.
6. Dvě, tři ženy dělají jarmark.
7. Evě není dobře býti samotné.
8. Chytří muži jsou zřídka krásní, krásné ženy jsou zřídka chytré.
9. Kde dvě ženy, tam sněm, a kde tři, tam sodom.
10. Kdo má mrchu ženu, netřeba mu křenu.
11. Kdyby všechny ženské byly bez jazyku, bylo by na světě málo křiku.
12. Koně chval teprve po měsíci a ženu po roce.
13. Kůň, víno a panna velké čistoty potřebují.
14. Nechval dne před večerem a ženu před smrtí.
15. Nechval ženino tílko a chval její dílko.
16. Nejlepší žena sousedova.
17. Nevybírej ženu v tanci, ale v poli mezi ženci.
18. Od našeho žebra nečekejme chlapci dobra.
19. První žena jako pes, druhá jako kočka, třetí jako myš.
20. Vodu, oheň a ženu těžko si podmaniti.
21. Z dobré ženy muži čest.
22. Za vším hledej ženu.
23. Zlosti ženské není lékařství.
24. Žena je plémě hadí, nejdřív tě hladí, pak tě zradí.
25. Žena nejsou housle, aby pohrav na stěnu pověsil.
26. Žena není střevíc, z nohy neodhodíš.
27. Žena přechválena už jest zavedená.
28. Žena smlčí každé tajemství o němž neví.
29. Žena vidí hluboko, muž daleko.

30. Žena žene až dožene.
31. Ženě vřdycky můžeš natlouct, ona už bude vědět proč.
32. Ženku nikdy nepřemiluješ.
33. Ženská milost je jako host.
34. Ženská zástěra vše přikryje.
35. Ženská rada bývá jen někdy dobra.
36. Ženské dílo a ženská řeč nemá nikdy konce.
37. Ženu ani květinou neuhodíš.
38. Ženu ber ze sousedstva, kmotry co možná nejdál.
39. Ženu miluj jak svou dušku a třes jako hrušku.
40. Ženy a plátna není dobře kupovati při svíci.
41. Ženy rychleji objeví chyby a muži zase dobré vlastnosti.
42. Ženy z města nepojímej do vsi.

Žena x Muž.

43. Adam musí mít svou Evu, které by ukázal, co udělal.
44. Čas, smrt a žena nečekají.
45. Dobrá žena dělá dobrého muže.
46. Eva jablko snědla a muži ohryzek dala.
47. Kdo nemá s kým by se vadil, pojmi sobě ženu.
48. Když má ženská hezké zuby, všechno je jí k smíchu.
49. Kočku a ženu pohladíš-li, hned ocas zdvíhá.
50. Krásná pávice peřím a žena mužem.
51. Která čítá, zpívá, hude: div, dobrou-li ženou bude.
52. Muž a žena jedna duše.
53. Muž miluje ženu zdravou a bratr sestru bohatou.
54. Muž v domě hlavou a žena jeho duší.
55. Neplač nebohá, žes dostala se tomu, nech pláče raděj on, že vede čerta domů.
56. První žena od boha, druhá od lidí, třetí od d'ábla.
57. Zlý chlap od ženy.
58. Žena ať svědčí muži doma a ne před právem.
59. Žena muži plastýř, a on jí pastýř.
60. Ženy se stydětí, dítek nevidětí.

Mladá žena x starý muž.

61. Když se starý s mladou ožení, jako by do starého vozu plaché koně zapřáhl.
62. Ořech tvrdý, zub červivý, mladá žena, kmet šedivý: toho spolku, radím, se střež, věc nejlepší jest rovná spřež.
63. Plaché koně, starý vůz, mladá žena, starý muž.
64. Řídká shoda starý muž a mladá žena.
65. Starý muž a mladá žena – jste děti; mladý muž a stará žena – jste biti.

Baba.

66. Baba i čert téhož příbuzenstva.
67. Baba jest třikrát horší nežli čert.
68. Babí plemeno chytré.
69. Co babička vychová, má se hned utopit.
70. Co nemůže ďábel dovésti, to baba vše hledí svéstí.
71. Hněvá se baba na trh, a trh o tom neví.
72. I baba za zdí smělejší.
73. I baba za zdí bije.
74. Jedna baba čarovala, z ječmene kroupy dělala.
75. Kam ďábel nemůže, tam babu pošle.
76. Kde baba tu netřeba čerta.
77. Kde baby, tu hromady.
78. Kde husy, tu smrad a štěbety, kde ženy, tu svar a klevety.
79. Kde sám čert nestačí, tam starou babu strčí.
80. Na dvojí baba hádala: anebo umře, anebo zůstane živá.
81. S babou i čert soud prohrál.
82. Sto bab, sto nemocí.
83. V dvou babách vězí tři čerti.
84. Viděla baba jehlu na věži a věž neviděla.

Dívka.

85. Děvčata rychle jako konopí rostou.
86. Děvče do dvanácti let češ, do šestnácti střež, po šestnácti děkuj tomu, kdo vyvede dceru z domu.

87. Děvčinky hezounké, tichounké, milounké! I odkudž zlé ženy se berou? Z těchž je vždycky vyberou.
88. Dívka jest jako vrba, kde ji vsadíš tam roste.
89. Dokud sedí u matičky, to jsou krotky jak ovčičky; ale když se s muži svedou, tu teprve jim huby jedou.
90. Holka bez hochy, ryba bez vody.
91. Kde děvčata nemají, i baby se vdávají.
92. Sedávej panenka v koutě, jsi-li ctnostná, najdou tě.
93. Strom neštěpovaný, děvče nekáraný za nic nestojí.
94. Špatná to děvka, co se sama chválí.
95. Těsta nepřemísíš, dívky nepřechválíš.
96. U děvčete jsou lepší mozoly než prstýnky.

Nevěsta.

97. Každá nevěsta sedmkrát se zblázní.
98. Kdo dříve pro nevěstu, toho je nevěsta
99. Když nevěsta se rodí, ženich na kůň sedej.
100. Na každé dědině nevěsty jiné.
101. Podle bratrů nevěsta.
102. Veselá nevěsta, smutná žena.

Slzy.

103. Ranní déšť a ženský pláč dlouho netrvá.
104. Slzy jsou zbraní žen.
105. Ženský pláč kočičí slzy.
106. Ženský pláč, babí hněv, psí kulhání nemá dlouhého trvání.
107. Ženský to obyčej slzami bídě pomáhat.

Lest. Nelze věřit.

108. Cizímu psu, cizímu koni a cizí ženě nikdy nevěř.
109. Když pes spí, Žid přísahá a žena pláče, nikdy nevěř.
110. Lest, chytrost a oklamání, nejvyšší ženské umění.

Krása.

111. Kdo má libého koně a pěknou ženu, nikdy není bez starosti
112. Kdo škaredou ženu má, ať se jiným nerouhá; a kdo má sličnou, ten k tanci nechod',
maje doma dost tanců.
113. Krása ženy nečiní muže bohatým.
114. Krásná panna polovice věna.
115. Krásná žena zbytečná starost.
116. Panna se po tváři prodává.
117. Pěkná žena dvojnásobná útrata a často celá ztráta.
118. Pěknou ženu mnozí chtějí znáti a s ošklivou nelze se na svět ukázati.
119. Pojmeš- li pěknou, tvá škoda
120. Škoda je pěkný ženy a pěkného koně, když zestárnou.
121. Žena nehezká se znelíbí a pěkná mnohým se zalíbí.

Bohatství.

122. Bohatá se nadýmá a s mužem sváry mívá.
123. Málo po věně, není-li ctnosti po ženě.
124. Na světě nic není mrzutějšího jako bohatá žena.
125. Při velkém věnu poslouchej, muži, ženu.
126. Žena bohatá hrdá a v řečech k muži tvrdá.
127. Ženu vem si stejné váhy, chceš-li ujítí věčné vády.

Chamtivost. Zlato.

128. Všecky krásné dívky žijí zlatem

Vláda žen.

129. Běda mužům, kde žena vládne.
130. Běda tobě vole, pakli tě kráva kole.
131. Nešťastný je takový dům, kde muž nosí přeslici a žena palici.

Matka.

132. Dítě za ruku, matku za srdce.
133. Chudá matka spíše sedm dětí vychová, než sedmero dětí jednu matku vyživí.
134. Matčina náruč je nejhebcí a nejměkčí polštář.
135. Matčiny rány nebolejí.

136. Matčiny ruce, i když bijí, měkké.
137. Na slunci teplo, při matce blaze.

Matka x dcera.

138. Bera dceru, hled' na matku.
139. Dcera zle se hodí matce k námluvám.
140. Jaká matka, taková dcera a obě od lucipera.
141. Jaká matka, taková dcera.
142. Jaká matka, taková Katka.
143. Nepojímej matky s dcerou, ať hlavy nesperou
144. Po otci syn, po matce dcera se poznává.
145. První dceru bera hled' na otce a matku, druhou bera na sestru.
146. Vezmi matku s dcerou, hlavičku ti sperou.

Dcera.

147. Ožeň syna kdy chceš, a vdej dceru, kdy můžeš.
148. Rodičové chovali dceru do věnce a mužovi ji chovati do konce.

Macecha.

149. Kolik vran bílých, tolik macech dobrých.
150. Macocha psí socha.
151. Macocha racocha.
152. Z lesa honí medvěd, z domu macecha.
153. Zlý prut macecha.

Žena x osud.

154. Od otce statek od boha žena.
155. Smrt a žena od boha souzena.

Věrnost, ctnost, pobožnost, pokora.

156. Jak slunce okrašluje nebe, tak i dům žena pobožná.
157. Ozdoba žen ctnost a dobré mravy.
158. Panna bez pokory, stařena bez podpory.
159. Pokora šperk panenský.

160. Věrnost a ne bohatstvo při ženě si žádej.
161. Žena bez zbožnosti jest růže bez vůně.
162. Žena počestnější muži milejší.
163. Žena věrná, milá, jest divná co vrána bílá

Hospodyně.

164. Bez ženy dům jako bez kočky, bez muže jako bez psa.
165. Dobrá hospodyně dům střeže a nešetná ho v rukávě roznese.
166. Dobrá hospodyňka si s kouskem masa vždycky poradí.
167. Koruna, kterou žena ušetří, je tak dobrá jako ta, kterou muž vydělá.
168. Nenavozí muž po řebřinovém voze do domu, co žena po zástěrkách vynésti může.
169. Nestojí dům na zemi, ale na ženě.
170. Poklid jeví hospodyňku, nešvára ukáže sviňku.
171. Sedm chův, děcko bez oka.
172. Špatná ta hospodyně bývá, kterou slunce pod peřinou vídá.
173. Více žena hrnkem než muž pytle.
174. Žena jak kněžna a světlice nemetená
175. Ženina krása domácnost.

Tchyně. Svekruše.

176. Dobrá tchyně na jedno oko nevidí.
177. Každá svekruše je zlá na nevěstu.
178. Každá tchyně velká svině.

Alkoholismus.

179. Opilá nevěsta nerozezná muže od svakra.
180. Žbánky suché, děvky hluché.
181. Žena opilá, kurva hotová.
182. Žena opilá, rufka hotová.
183. Nevěstka tam se kloní, kde zlato zvoní.

Půjčka.

184. Dýmka, zubní kartáček a manželka se nepůjčují.
185. Kniha a manželka se nepůjčují.

186. Koně nepůjčuj a ženu na hody nepouštěj.
187. Koně, ženu a flintu nikdy nepůjčuj.
188. Ženu a ručnici můžeš ukázati, ale ne zapůjčiti.

Vdova.

189. Šij vdovo široké rukávy, budeš míti kam pomluvu klásti.
190. Šij si vdovo široké rukávce, bude kam klásti lítostivé slovce.

Národnost.

191. Češka do kuchyně, Moravka do postele a Slovenka do chlíva.
192. Do chléva Němkyně, Češka do kuchyně, Francouzka do lože.
193. Kde Slovanka, tam zpěv.

Příloha č. 2.

Paremiologické minimum českého jazyka Případ Žena

Při hodnocení dotazníků bylo použito schéma nabídnuté D. Bittnerovou a F. Schindlerem. Dotazníky byly ohodnoceny následujícím způsobem. Pokud respondent označil výrok za známý, byla mu přiřazena hodnota „1“. Opačně platilo, že neznámé přísloví získalo hodnotu „0“. Výroky s hodnotou nula byly všem respondentům neznámé, takže je lze ze současného hlediska považovat za neexistující. Stupeň znalosti jednotlivých přísloví pak vyplývá z frekvenčního seznamu.

Stanovená znalost přísloví se vztahuje jen na předkládaný soubor. Vyplývá z množství výroků, jež určitá osoba označila za známé. Zjištěná hodnota popisuje pouze pasivní znalost přísloví, tj. schopnost rozeznat předložená přísloví v plném znění. Jak je patrné z nabídnutých dat jen malý počet přísloví překročil 50 procentní hranici znalost. A proto nabízím za paremiologický minimum považovat přísloví, která byla známá aspoň 50 procentům respondentů. Tento předpoklad splnilo jen 11 přísloví o ženě, které jsou zvyrazěná tučně.

No	Přísloví	Počet respondentů	Znalost
1	Běda mužům, kde (kterým) žena vládne.	30	100
2	Dlouhé vlasy, krátký rozum.	30	100
3	Za vším hledej ženu.	29	96,67
4	Ženu ani květinou neuhodíš.	28	93,33
5	Sedávej panenku v koutě, jsi-li ctnostná, najdou tě.	27	90
6	Jaká matka, taková dcera.	26	86,67
7	Dýmka, zubní kartáček a manželka se nepůjčují.	20	66,67
8	Kam ďábel nemůže, tam babu pošle.	18	60
9	Nechval dne před večerem a ženu před smrtí.	17	56,67
10	Jaká matka, taková Katka.	15	50
11	Dobrá žena dělá dobrého muže.	13	43,33
12	Kde sám čert nestačí, tam starou babu strčí.	10	33,33
13	Matčiny ruce, i když bijí, měkké.	9	30

14	Ranní déšť a ženský pláč dlouho netrvá.	9	30
15	Muž a žena jedna duše.	9	30
16	Nejlepší žena sousedova.	8	26,67
17	Muž v domě hlavou a žena jeho duší.	7	23,33
18	Slzy jsou zbraní žen.	7	23,33
19	Kde baba tu netřeba čerta.	7	23,33
20	Chudá matka spíše sedm dětí vychová, než sedmero dětí jednu matku vyživí.	7	23,33
21	Když se starý muž s mladou ožení, jako by do starého vozu plaché koně zapřáhl.	6	20
22	Kdo dříve pro nevěstu, toho je nevěsta	6	20
23	Ženě vždycky můžeš natlouct, ona už bude vědět proč.	5	16,67
24	Škoda je pěkný ženy a pěkného koně, když zestárnou.	5	16,67
25	Češka do kuchyně, Moravka do postele a Slovenka do chlíva.	5	16,67
26	Ženská zástěra vše přikryje.	5	16,67
27	Chytrí muži jsou zřídka krásní, krásné ženy jsou zřídka chytré.	4	13,33
28	Koně chval teprve po měsíci a ženu po roce.	4	13,33
29	Vodu, oheň a ženu těžko si podmaniti.	4	13,33
30	Do chléva Němkyně, Češka do kuchyně, Francouzka do lože.	4	13,33
31	Bera dceru, hled' na matku.	4	13,33
32	Nešťastný je takový dům, kde muž nosí přeslici a žena palici.	4	13,33
33	Kniha a manželka se nepůjčují.	4	13,33
34	Baba jest tříkrát horší nežli čert.	3	10
35	Ožeň syna kdy chceš, a vdej dceru, kdy můžeš.	3	10
36	Nestojí dům na zemi, ale na ženě.	3	10
37	Koruna, kterou žena ušetří, je tak dobrá jako ta, kterou muž vydělá.	3	10
38	Každá tchyně velká svině.	3	10
39	Veselá nevěsta, smutná žena.	3	10

40	Koně, ženu a flintu nikdy nepůjčuj.	3	10
41	Cizímu psu, cizímu koni a cizí ženě nikdy nevěř.	3	10
42	Dívka jest jako vrba, kde ji vsadíš, tam roste.	3	10
43	Holka bez hochy, ryba bez vody.	2	6,67
44	Ženský pláč – kočičí slzy.	2	6,67
45	Špatná ta hospodyně bývá, kterou slunce pod peřinou vídá.	2	6,67
46	Dobrá hospodyňka si s kouskem masa vždycky poradí.	2	6,67
47	Kde Slovanka tam zpěv.	2	6,67
48	Evě (ženě) není dobře býti samotné.	2	6,67
49	Smrt a žena od boha souzeny.	2	6,67
50	Žena je plémě hadí, nejdřív tě hladí, pak tě zradí.	2	6,67
51	Krásná žena zbytečná starost.	2	6,67
52	Matčina náruč je nejhebcí a nejměkčí polštář.	2	6,67
53	Žena počestnější muži milejší.	2	6,67
54	Baba i čert téhož příbuzenstva.	2	6,67
55	Ženské dílo a ženská řeč nemá nikdy konce.	2	6,67
56	Dítě za ruku, matka za srdce.	2	6,67
57	Kdo nemá s kým by se vadil, pojmi sobě ženu.	2	6,67
58	Jaká matka, taková dcera a obě jsou od lucipera.	2	6,67
59	Co nemůže ďábel dovésti, to baba vše hledí svěsti.	2	6,67
60	Dobrá tchyně na jedno oko nevidí.	1	3,33
61	Žena vidí hluboko, muž daleko.	1	3,33
62	Bez ženy dům jako bez kočky, bez muže jako bez psa.	1	3,33
63	Adam musí mít svou Evu, které by ukázal, co udělal.	1	3,33
64	Dobré ženy není ceny.	1	3,33
65	Žena smlčí každé tajemství, o němž neví.	1	3,33
66	Žena věrná, milá, jest divná co vrána bílá	1	3,33
67	Ozdoba žen ctnost a dobré mravy.	1	3,33
68	Těsta nepřemísíš, dívky nepřechválíš.	1	3,33

69	Pěkná žena dvojnásobná útrata a často celá ztráta.	1	3,33
70	Pojmeš- li pěknou, tvá škoda	1	3,33
71	Nenavozí muž po řebřinovém voze do domu, co žena po zástěrkách vynéstí může.	1	3,33
72	Žena bez zbožnosti jest růže bez vůně.	1	3,33
73	Kdyby všechny ženské byly bez jazyku, bylo by na světě málo křiku.	1	3,33
74	Nevybírej ženu v tanci, ale v poli mezi ženci.	1	3,33
75	Každá nevěsta sedmkrát se zblázní.	1	3,33
76	Cizímu psu, cizímu koni a cizí ženě nikdy nevěř.	1	3,33
77	Krása ženy nečiní muže bohatým.	1	3,33
78	Špatná to děvka, co se sama chválí.	1	3,33
79	První žena od Boha, druhá od lidí, třetí od ďábla.	1	3,33
80	Čas, smrt a žena nečekají.	1	3,33
81	Češka do kuchyně, Němka do postele a Polka do chlíva	1	3,33
82	Žena opilá, kurva hotová.	1	3,33

Příloha č. 3.
Seznam ukrajinských přísloví s ženskou tematikou zjištěných
v paremiologických sbírkách a použitých pro sestavení ukrajinské
dotazníkové ankety.

Žena.

1. Ранній дощ, женський плач довго не триває.
2. Апрільський сніг такий, як жіночий плач.
3. Краще жінка сварлива, ніж дурна.
4. І хороша, і вродлива, тільки шкода, що сварлива.
5. Добра жінка - то весілля, а зла - то погане зілля.
6. Жінка буде і тортури зносити, аби лише себе прикрасити.
7. Жінка дає більше, як обіцяє, чоловік обіцяє більше, ніж дає.
8. Жінка нікому не уступить, хіба її миша налякає.
9. Жінка - як кішка: чим більше гладь, тим більше хвоста і задирає.
10. Жінку треба два рази слухати: раз як кличе їсти, другий раз - спати.
11. З доброю жінкою поздоровієш і збагатієш, а з лихою згорбатієш.
12. Легше сто зайців пасти, як одної жінки допильнувати.
13. Ліпше їсти хліб з водою, ніж жити з жінкою лихою.
14. Магніт притягає залізо, а золото - жінку.
15. Краще камінь довбати, чим лиху жінку навчати.
16. Від сердитої жінки постарієш, а від доброї - помолодієш.
17. На красиву жінку гарно дивиться, а з розумною гарножить.
18. Діжі не перемісити, а жінки не перебити.
19. Шафрану не перетреш, жінки не переб'єш.
20. Як сорок літ стане - жінка в'яне.
21. Як сорочка біла, то й жінка мила.
22. Як прийшла косовиця, жінка норовиться; як прийшла жнива, - жінка крива; як прийшла Покрова, - жінка здорова.
23. Дуже розумну жінку візьмеш, - сам у дурнях будеш.
24. На красиву жінку гарно дивитися, а з розумною гарножить.
25. Легше утопитися, ніж на розумній женитися.
26. Жінку люби, як душу; труси її, як грушу.

27. Бий жінку обухом: припади та послухай, як дише та мороче, значить, іще хоче.
28. Красива жінка - лишня хвороба.
29. Добра жінка - щастя, а лиха - трясця.
30. Добра жінка весілля, а лиха - погане зілля.
31. Гарна пава пером, а жінка норовом.
32. Краще жінка п'яна, ніж упряма.
33. Зла жона зведе чоловіка з ума.
34. Жінки стидитися - дітек не бачить.
35. Не вір жінці, як чужому собаці.
36. Жінці місто, де місяць тісто.
37. Добра жінка дом береже, а лиха рукавом рознесе.
38. Жінка - не горщик, не розіб'ється.
39. Жінка не мило - не змилиться.
40. Жінки, рушниці й собаки на прокат не дають.
41. Коня у позику не давай, а жінки у приданки не пускай.
42. Жінки та люльки нікому не позичай.
43. Жінка вскоче в гречку - додому принесе, а чоловік - із дому віднесе.
44. Чужу жінку полюбиш - свою погубиш.
45. Чужу жінку обійди стороною, то й не будеш битий.
46. Чоловік любить жінку красиву, а брат сестру - багату.
47. З доброю жінкою горе - півгоря, а радість вдвійні.
48. Як жінка хоче, так і мороче.
49. Що п'яна жінка, що скажена кішка.
50. Не вір жінці дома, кобилі в дорозі.
51. Хороша жінка чоловікові слава, а лиха - згуба.
52. З доброю жінкою запузатієш, а з лихою ізгорбатієш.
53. Била Хима Євдокима, пішла позивати, присудила Євдокиму, ще Химу прохати.
54. Нема жінки, нема клопоту.
55. У поганій жінки чоловік на печі лежить, а у красивої біля порога дріжить.
56. Без жінки, як без рук.
57. Боже, боже, що та жінка може!
58. Жінка, як лоза: куди схочеш похилиш.
59. Жінка, як жилка: коли схочеш потягнеш.
60. Жінка, як торба: що покладеш, то й несе.

61. І так багато всякого лиха, а Бог ще жінок наплодив.
62. У жінки волос довгий, та ум короткий.
63. Жінки довге волосся мають, а розум короткий.
64. Щоб жінку пізнати, треба бути хитрим.
65. То й не жінка, як сім раз на день не обманить чоловіка.
66. Жінка і кам'яну гору пересіче.

Матка.

67. Нема того краму, щоб купити маму.
68. Матері ні купити, ні заслужити.
69. Рада б мати до дітей небо прихилити та зорями вкрити.
70. Нема у світі цвіту цвітшого над маківочки, нема ж роду ріднішого над матіночки.
71. Рідна мати високо замахує, а помалу б'є.
72. Материн гнів, як весняний сніг: рясно випаде, та скоро розтане.
73. Мати однією рукою б'є, а другою гладить.
74. На сонці тепло, а біля матері добре.
75. Дитина плаче, а матері боляче.
76. У дитини заболить пальчик, а в мами - серце.
77. Мати б'є, то не болить, а мачуха як подивиться, то й на душі холоне.
78. Дурна мати - дурні діти.
79. Матері кожної дитини жаль.
80. Рада б мати за пана, та пан не бере.
81. Без батька - пів сироти, а без матері, - вся сирота.
82. Ріна матка - тепла хатка.
83. Мати, ховаючи дітям, пазуху порвала, а діти, ховаючись від матері, по дві рвуть.
84. Не та мати, що родила, а та, що вигодувала.
85. Як дітям не стане, то мати дістане, а як не буде, батько добуде.
86. Що мати в голову вб'є, того й батько не вибе.
87. У кого є матка, у того і головка гладка.
88. У матері серце болить, як дітки плачуть.
89. Як короста на дітях, то й матері свербить.

90. Дитина не плаче - мати не розуміє .
91. Материни сльози дарма не пропадуть.
92. Материна молитва з дна моря рятує.
93. Мати голівку мие - пригладжує , а мачуха мие - прискубує .
94. Мати дітей пушить, а мачуха сушить.
95. Горілка - не дівка, а мачуха не мати.
96. Діти псуються від материного серця, а умніють від батькового дубця.
97. Яка моя мама, така я й сама.
98. Жінка для совіту, теща для привіту, матінка рідна лучче всього світу.
99. Багато няньок - дитина без носа.

Baba.

100. Літом і баба сердита на піч.
101. Баба з воза - коням легше.
102. Баба з нехочу ціле поросся з'їла.
103. Щоденне варило бабу постаріло
104. Поневолі баба клянеться, коли бреше.
105. Баба з кованим носом.
106. Не мала баба клопоту, то купила поросся.
107. Баба бабі говорить на вухо, а все село чує.
108. Дві баби торг, а три - ярмарок.
109. Баба винувата, що дівка черевата.
110. Баба з воза - кобилі легше.
111. Дві баби - торг, а три - ярмарок.
112. Де баб сім, там торг зовсім.
113. Де багато баб, там дитя безносе.
114. Де чорт не зможе, там баба допоможе.
115. З бабою і дідько справу програв.
116. Згадала баба дівич вечір.
117. На печі то й баба хоробра.
118. Не допоможе бабі кадило, коли бабу сказило.
119. Ніхто не знає, лише дід, баба і ціла громада.
120. Носиться, як баба із ступіром. (ступою)
121. Оце тобі, бабусю, наука, не ходи заміж за онука.

122. Сердилась баба на діда, а дід того не відав.
123. Сердилась баба на торг, а торг того не чув.
124. Сім баб, сім рад а дитя безпупе.
125. Сказав кумі, а вона всій слободі.
126. Старій бабі і на печі ухаби.
127. Хоч погано баба танцює, зате довго.
128. Тоді бабуся стала ворожить, як нічого стало у рот положить.
129. Добре тому жить, у кохо баба вміє ворожить.
130. Сто баб - сто немочів.
131. Не женись на старій бабі, бо сам дідом будеш.
132. Піддаватись бабам-дурам - бути сміхом курам.
133. Бабі дорога - од печі до порога.
134. Баба, як глиняний горшок: витягни з печі, а він ще дужче шипить.
135. Собака розумніша від баби: на хазяїна не гавка.
136. Бабячий розум - бабяче коромисло: і криве, і зазубристе, і на обидва боки.
137. Бабячої брехні не об'їдеш на свині.
138. У бабів і у п'яних сльози дешеві.
139. Жіночий звичай - слізьми біді помагать.
140. Бабини сльози, чим більше спиняй, тим більше вони ллються.
141. Куриця - не птиця, баба - не чоловік.
142. Лучче роздратовати собаку, чим бабу.
143. Куди чорт не поспіє, туди бабу пошле.
144. У баби язик, як у чорта мітла.
145. Дві жаби та дві баби, як зберуться вмісті - не переможуть їх криком і чоловік із двісті.
146. Сідай, бабо, підвезу! Нема часу, треба йти. (побіжу)
147. Жартувала баба з колесом, доки у спицях не застряла.
148. Баба з воза, на колеса легше.
149. Доки баба спече книші, діда вже не буде.
150. Де ворота скрипкові, там баби сварливі.
151. Надвоє баба ворожила: або вмре, або буде жити.
152. При бабах і смерть солодка.
153. Прийде сто баб - сто болячок скажуть.
154. До сто баб піди - сто немочей скажуть

155. Біда бабу породила, а біду чортова мати.
156. Баба і чорт то собі рідня.
157. В баби язик як лопата.

Hospodyně.

158. Спекла Луця, що не їсть і цюця.
159. Коли є курочка, то добрий обід зварить і дурочка.
160. Жінка - княгиня, а хата не метена.
161. Пішла Настя в поле жати, та забула серп узяти. Серп узяла - хліб забула,
так-то Настя дома була.
162. Без господаря двір плаче, а без господині хата.
163. Газда умирає, а газдиня нового шукає.
164. Газду можна пізнати по дворі, а газдиню по коморі.
165. Господар без жінки, як без очей.
166. Без господині хата - що день без сонця.
167. Без хазяйки хата плаче.
168. Хазяйкою дім стоїть.
169. Газдиня: три городи - одна диня.
170. Господиня три угли в хаті тримає, а господар лише один.
171. Два дими, два когути і дві господині ніколи не погодяться.
172. Дві господині в хаті не дадуть ради кошеняті.
173. Де багато господинь, там хата не метена.
174. Де багато господинь, то ту хату хоч покинь.
175. Де дві господині, там голодні і свині.
176. У доброї господині і півень несеться.
177. Де хата не метена, там дівка не плетена.
178. Хата господинею красна.

Vztah muže a ženy.

179. Горе тобі, воле, коли тебе корова коле, горе тобі чоловіче, коли жінка дулі
тиче.
180. Куди голка туди нитка, куди чоловік, туди жінка.
181. Нема вірнішого приятеля, як добра жінка.

182. Не потрібен клад, коли у чоловіка з жінкою лад.
183. Жінка чоловікові подруга, а не прислуга.
184. У лиху годину не кидай дружину.
185. Найлучча спілка - чоловік і жінка.
186. Як люба дружина, то люба і в ряднині.
187. Чоловік у домі - голова а жінка - душа.
188. Де муж старий, а жінка молода, там рідка згода.
189. Діж не перемісити, а жінки не перебити.
190. Не вибирай дівку, як у церкву йде, а як свиням істи несе.
191. Гарну взяти - будуть люди бахато знати, розумну взяти - не дасть слова сказати.
192. Добра жінка мужеві своєму вінець, а зла - кінець.
193. Перша жінка від Божа, друга від людей, а третя від чорта.
194. Смерть і жена від Бога призначена.
195. Чому Бог не створив Єви з ноги Адама? Щоб жінка по корчмах не бігала. Чому не з руки? Щоб мужа за чуба не держала. Чому не з голови? Щоб не була розумніша за мужа, - але з ребра, щоб його вірно любила і йому вірно служила.
196. Не вір жінці, як чужому собаці.
197. Добра жінка мужа на ноги поставить, а зла з ніг звалить.
198. Жінка не рукавиця, мінять жінку не годиться.
199. Жінка перша від бога, друга від людей, а третя від чорта.
200. Перша жінка - суджена, друга - ряджена, а третя від чорта принесена.
201. Чоловік голова, жінка шия: куди захоче, туди і поверне.
202. Розумна жінка чоловіка із біди врятує, а дурна, ще втокмачить.
203. Жінка не черевик з ноги не скинеш.
204. Іще сорока не побіліла, щоб чоловіка жінка біла.
205. Не хвались жінкою в сім день, а хвались в сім літ.
206. Без чоловіка, - що без голови; без жінки, - що без ума.
207. Чоловік із жінкою мирну п'ють на постелі.
208. Козак на коня сідає, а наречена ще кашу сьорбає.
209. Сварка чоловіка з жінкою - літній дощ.
210. Муж та жона - одна сатана.
211. Куди голка, туди нитка; куди чоловік, туди й жінка.
212. Муж та жона більше, чим брат і сестра.

213. Нема кращого друга, як вірна супруга.
214. Чоловік жінці кращий рідної матери; жінка чоловікові - краща рідного батька.
215. Чоловік і жінка - одне болото.
216. Чоловік з жінкою, що борошно з водою.
217. Чоловік і жінка пара волів: куди один, туди і другий.
218. Жінка - не постіл, з ноги не скинеш.
219. Жінка не цимбали, - погравши на стіну не повісиш.
220. Як чоловік жінку любить, то й лиха жінка доброю буде.
221. У плохого чоловіка жінка завжди дурна.
222. Жінка - не рукавиця. з руки не скинеш.
223. Горе тобі воле, коли тебе корова (жінка) рогом коле.
224. Ковалева кобила і шевцева жінка ходять звичайно босі.
225. Коня не бий, слуги не проклінай, жінки не дразни, коли хочеш, щоб статкували.
226. Як жінка співає, то голодний чоловік вовком виє, або, як пес гавкає.
227. На зло мойій жінці, хай мене б'ють.
228. Жінка не чобіт: з ноги не скинеш.
229. Вибирай корову по рогу, а жінку - по роду.
230. У сусіда ані жінки не бери, ані коня не купуй, бо будуть тікати.
231. Багатою взять - буде пострікати.
232. Багата жінка чваниться і з чоловіком свариться.
233. Рубай дерево по собі: бери жінку, який сам
234. Хоч не з красою, аби з головою.
235. Як багату брать, прийдеться твердо спати.
236. У цигана не купуй коня, а в попа не бери дочки.
237. У старого чоловіка молода жінка - чужа користь.
238. У старого жінка молода - велика біда.
239. З лица води не пити, аби вміла пироги пекти.
240. На траву дивись вдень, як обсохне роса, а на дівку - в будень, як невбрана та боса.
241. Краса до вінця, а розум до кінця.

242. Серце дівчини - як весняне сонце.
243. З гарної дівки гарна і молодиця.
244. Вербка і дівчина прийметься де-небудь.
245. Не жаль мені того воза, коли дівка була гожа.
246. Не плач, небого, що йдеш за нього: нехай плаче він, що бере біду у двір.
247. Дівка не без щастя, козак не без долі.
248. Дівчина як тінь: ти за нею - вона від тебе, ти від неї - вона за тобою.
249. Гарна дівка, як засватана.
250. Не кожна ж Ганна гарна,
251. Не мала дівка лиха, так Каленика привела.
252. Побачив хорошу дічину - стріляй, зустрів красиву дівку - сватай.
253. Красить дівку не вінець, а молодець.
254. Дівка не коза - на торг не поведеш.
255. Як хочеш з дівки молодиці, бери її в їжові рукавиці.
256. Дівка, як верба: її не поливай, вона росте.
257. Дівка, як верба: де посадиш там і прийметься.
258. У дівчат пам'ять і стид до порога, а як переступила, так і забула.
259. Хоч яка гарна дівка змолodu, а прийде пора - вицвіте.
260. Гонить дівка парубка, а сама від його не йде.
261. Гарна дівка глядом, а коняка ладом.
262. Дівка красна, поки не йшла заміж.
263. Засватана дівка - усім гарна.
264. Дівчата не трави - не ростуть без слави.
265. Погане дівоче життя краще гарного заможу.
266. У засватаної дівки багато женихів.
267. Тоді дівка пишна, як заміж вийшла.
268. Не плач, небого, що йдеш за нього; нехай плаче він, що бере лихо в дім.
269. В дівках сиділа - плакала; заміж вийшла - вिति стала.
270. Горох в полі - що дівка в домі: хто не йде, всяк щипне.
271. Дівкою - калина, жінкою - ялина.
272. Тоді дівку видавай, поки люди трапляються
273. Не родись красна, а родись щасна.
274. У всякої Федорки, свої отговорки.
275. Вибирала дівка, та вибрала дідька.

276. Не йде дівка до церкви Богу молитися, а йде на хлопців дивитися.
277. Гарній дівці гарно у пілці.
278. Лічико біленьке, а розуму маленько.
279. Добра дівка - як старости йдуть; тоді хату замітає.
280. Сам чорт не пізнає, яка з дівчини вийде молодиця.
281. Поки дівка не віддасться, то і псові води подасть; а скоро віддасться, то і собі не хоче.

Масеча.

282. Серце мачухи як зимове сонце, світить, та не гріє.
283. Мачушине словце - що зимне сонце: воно хоч світить, а не гріє; буйним вітром од його віє; а рідної матері словце, як літнє; сонце: хоч хмарненьке, а все таки від його тепленько.
284. Мачуха пасинка на волю дала: хоч голой ходи, хоч льолю купи.

Дцера.

285. Тоді дери лика, коли беруть, тоді дочку давай заміж, коли беруть.
286. По дочці і зять милий, по невістці і син чужий.
287. Який дуб, така бочка, яка мати, така дочка.
288. Батько стереже доньку до вінця, а муж стереже жінку до кінця.
289. Тоді лико дери, як дереться: тоді заміж дівку давай, як старостів шлеться.
290. Першу дочку батьки заміж видають, а другу - сестра.
291. Дивись на матір а женись на дочці.
292. Дочка, як ластівка: пошебече, пошебече та й полетить.
293. Дочку держи в дому, ще й заплати кому, щоб взяв біду з дому.
294. До семи рок в доню чеши, по семи літах стрижи, а після добре бережи, бо
295. хтось остриже.
296. Дочки зоставлять матір без сорочки.
297. Курки не нагодувать - дочці вбрання не надать.
298. З дочками красуються, с синами в почоті живуть.
299. Дочка - чужа робітниця.
300. Дочка - батькові й матері не користь.
301. Дочка - оберихата.
302. Як не кохай дочку, все дарма, бо вона людська.

303. Дочку годувати - за вікно кидати.
304. Дочка, як паночка, у рідного батечка.
305. Співай, доню, дома, бо в людях наплачешся.
306. Гуляй, доню, бо хто зна що буде, як підеш в люди.
307. Дочка сорому наробила, дівкою дівку загубила.
308. Дочки забрали всі сорочки.
309. Доця вельми спритна: доки дійде, молоко скисне.
310. Женить сина не спіши, - хапайся дочку віддати.

Vdova.

311. Вдовин плач - ранній дощ.
312. Вдова - ні жінка, ні дівка.
313. Вдовиця - не дівиця, свій звичай має.
314. На вдові одружитися, як старі штани надить: коли не дірка, то латка.
315. Вдову взять - спокійно спать.

Sestra.

316. Сестри рідні тоді, як усі вийдуть заміж.
317. Сестра з сестрою, як риба з водою.
318. Сестра сестрі заздрить в красоті.
319. Де баато сестер, там багато сварки.
320. Сестра з сестрою дружить, а на думці своє держить

Tchyně

321. Тещиноного язика аршином не зміриш.
322. Не жалій тещиноного добра, колупай масло до дна.
323. Теща в дом - все догори дном.
324. Теща ласкава пече блинці без сала.

Snacha

325. Наша невістка, що не дай, то тріска.
326. Кішку б'ють, а невістці замітку дають.
327. Невістка - чужа кістка.

328. Хто винен? - Невістка. - Так її вдома нема. - А он її плахта на жертці висить.

329. Всі в сім'ї сплять, а невістці молотить велять.

Svekruše.

330. Свекруха - уїдлива муха.

331. У лихої свекрухи і ззаду очі є.

332. Помнить свекруха свою молодість, через те й невістці не вірить.

333. Брехлива свекруха невістці не вірить.

334. Як була у батенька, то й була в мене голівонька чубатенька, а як стала у свекрухи, то й чуб обли мухи.

335. У нелюбої куми несмачні пироги.

No	Prísloví	Počet respondentů	Znalost v %
1	Який дуб, така бочка, яка мати, така дочка.	30	100
2	Яка моя мама, така я й сама.	30	100
3	Як чоловік жінку любить, то й лиха жінка доброю буде.	30	100
4	Як сорок літ стане - жінка в'яне.	29	96,67
5	Як прийшла косовиця, жінка норовиться; як прийшла жнива, - жінка крива; як прийшла Покрова, - жінка здорова.	28	93,33
6	Як люба дружина, то люба і в ряднині.	28	93,33
7	Як короста на дітях, то й матері свербить.	28	93,33
8	Як жінка хоче, так і мороче.	28	93,33
9	Як дітям не стане, то мати дістане, а як не буде, батько добуде.	27	90
10	Як була у батенька, то й була в мене голівонька чубатенька, а як стала у свекрухи, то й чуб обли мухи.	27	90
11	Щоденне варило бабу постаріло	26	86,67
12	Що мати в голову вб'є , того й батько не вибє.	22	73,33
13	Чужу жінку полюбиш - свою погубиш.	21	70
14	Чужу жінку обійди стороною, то й не будеш битий.	20	66,67
15	Чоловік і жінка - одне болото.	20	66,67
16	Чоловік з жінкою, що борошно з водою.	20	66,67
17	Чоловік жінці краший рідної матері; жінка чоловікові - краща рідного батька.	20	66,67
18	Чоловік голова, жінка шия: куди захоче, туди і поверне.	18	60
19	Хто винен? - Невістка. - Так її вдома нема. - А он її плахта на жертці висить.	18	60
20	Хоч не з красою, аби з головою.	18	60
21	Хата господинею красна.	16	53,33
22	Хазяйкою дім стоїть.	16	53,33
23	У сусіда ані жінки не бери, ані коня не купуй, бо будуть тікати.	16	53,33
24	У старого жінка молода - велика біда.	15	50
25	У плохого чоловіка жінка завжди дурна.	15	50
26	У нелюбої куми несмачні пироги.	15	50
27	У матері серце болить, як дітки плачуть.	15	50
28	У лиху годину не кидай дружину.	15	50
29	У лихої свекрухи і ззаду очі є.	15	50
30	У кого є матка, у того і головка гладка.	15	50
31	У засватаної дівки багато женихів.	15	50
32	У жінки волос довгий, та ум короткий.	15	50
33	У доброї господині і півень несеться.	15	50
34	У дівчат пам'ять і стид до порога, а як переступила, так і	14	46,67

забула.		
35 У дитини заболить пальчик, а в мами – серце.	14	46,67
36 У всякої Федорки, свої отговорки.	14	46,67
37 У бабів і у п'яних сльози дешеві.	14	46,67
38 У баби язик, як у чорта мітла.	14	46,67
39 Тоді дівку видавай, поки люди трапляються.	14	46,67
40 Тоді дівка пишна, як заміж вийшла.	14	46,67
41 То й не жінка, як сім раз на день не обманить чоловіка.	14	46,67
42 Теща в дом - все догори дном.	14	46,67
43 Співай, доню, дома, бо в людях наплачешся.	14	46,67
44 Спекла Луця, що не їсть і цюця.	13	43,33
45 Смерть і жена від Бога призначена.	13	43,33
46 Сім баб, сім рад а дитя безпупе.	13	43,33
47 Сідай, бабо, підвезу! Нема часу, треба йти.	13	43,33
48 Сестри рідні тоді, як усі вийдуть заміж.	13	43,33
49 Сестра з сестрою, як риба з водою.	13	43,33
50 Сестра з сестрою дружить, а на думці своє держить	13	43,33
51 Серце мачухи як зимове сонце, світить, та не гріє.	13	43,33
52 Серце дівчини - як весняне сонце.	12	40
53 Сердилась баба на діда, а дід того не відав.	12	40
54 Свекруха - уїдлива муха.	12	40
55 Рубай дерево по собі: бери жінку, який сам.	12	40
56 Ріна матка - тепла хатка.	12	40
57 Рідна мати високо замахує, а помалу б'є.	12	40
58 Ранній дощ, женський(жіночий) плач довго не триває.	11	36,67
59 Рада б мати за пана, та пан не бере.1	11	36,67
60 Рада б мати до дітей небо прихилити та зорями вкрити.	11	36,67
61 Помнить свекруха свою молодість, через те й невістці не вірить.	11	36,67
62 Пішла Настя в поле жати, та забула серп узяти. Серп узяла - хліб забула, так-то Настя дома була.	11	36,67
63 Піддаватись бабам-дурам - бути сміхом курам.	10	33,33
64 Першу дочку батьки заміж видають, а другу - сестра.	10	33,33
65 Перша жінка від Божа, друга від людей, а третя від чорта.	10	33,33
66 Перша жінка - суджена, друга - ряджена, а третя від чорта принесена.	10	33,33
67 Носиться, як баба із ступіром.	10	33,33
68 Ніхто не знає, лише дід, баба і ціла громада.	10	33,33
69 Нема того краму, щоб купити маму.	10	33,33

70	Нема кращого друга, як вірна супруга.	10	33,33
71	Нема жінки, нема клопоту.	10	33,33
72	Нема вірнішого приятеля, як добра жінка.	10	33,33
73	Невістка - чужа кістка.	9	30
74	Не хвались жінкою в сім день, а хвались в сім літ.	9	30
75	Не та мати, що родила, а та, що вигодувала.	9	30
76	Не родись красна, а родись щасна.	9	30
77	Не потрібен клад, коли у чоловіка з жінкою лад.	8	26,67
78	Не допоможе бабі кадило, коли бабу сказило.	8	26,67
79	Не плач, небого, що йдеш за нього; нехай плаче він, що бере лихо в дім.	8	26,67
80	Не мала баба клопоту, то купила порося.	8	26,67
81	Не женись на старій бабі, бо сам дідом будеш.	8	26,67
82	Не жаль мені того воза, коли дівка була гожа.	8	26,67
83	Не вір жінці, як чужому собаці.	8	26,67
84	Не вір жінці дома, кобилі в дорозі.	8	26,67
85	Не вибирай дівку, як у церкву йде, а як свиням істи несе.	8	26,67
86	Наша невістка, що не дай, то тріска.	8	26,67
87	Найлучча спілка - чоловік і жінка.	7	23,33
88	Надвоє баба ворожила: або вмере, або буде жити.	7	23,33
89	На траву дивись вдень, як обсохне роса, а на дівку - в будень, як невбрана та боса.	7	23,33
90	На сонці тепло, а біля матері добре.	7	23,33
91	На печі то й баба хоробра.	7	23,33
92	На красиву жінку гарно дивиться, а з розумною гарно жить.	7	23,33
93	На зло мойій жінці, хай мене б'ють.	6	20
94	На вдові одружитися, як старі штани надить: коли не дірка, то латка.	6	20
95	Муж та жона - одна сатана.	6	20
96	Мати однією рукою б'є, а другою гладить.	6	20
97	Мати голівку миє - пригладжує, а мачуха миє - прискубує.	6	20
98	Мати б'є, то не болить, а мачуха як подивиться, то й на душі холоне.	6	20
99	Матері ні купити, ні заслужити.	6	20
100	Матері кожної дитини жаль.	6	20
101	Материни сльози дарма не пропадуть.	5	16,67
102	Материна молитва з дна моря рятує.	5	16,67
103	Материн гнів, як весняний сніг: рясно випаде, та скоро розтане.	5	16,67
104	Магніт притягає залізо, а золото - жінку.	5	16,67

105	Лічко біленьке, а розуму маленько.	5	16,67
106	Ліпше їсти хліб з водою, ніж жити з жінкою лихою.	5	16,67
107	Легше утопитися, ніж на розумній женитися.	5	16,67
108	Легше сто зайців пасти, як одної жінки допильнувати.	5	16,67
109	Куриця - не птиця, баба - не чоловік.	5	16,67
110	Куди чорт не поспіє, туди бабу пошле.	5	16,67
111	Куди голка туди нитка, куди чоловік, туди жінка.	5	16,67
112	Краще камінь довбати, чим лиху жінку навчати.	5	16,67
113	Краще жінка сварлива, ніж дурна.	5	16,67
114	Красить дівку не вінець, а молодець.	5	16,67
115	Красива жінка - лишня хвороба.	5	16,67
116	Краса до вінця, а розум до кінця.	5	16,67
117	Коня у позику не давай, а жінки у приданки не пускай.	5	16,67
118	Коли є курочка, то добрий обід зварить і дурочка.	5	16,67
119	Ковалева кобила і шевцева жінка ходять звичайно босі.	5	16,67
120	Кішку б'ють, а невістці замітку дають.	4	13,33
121	І хороша, і вродлива, тільки шкода, що сварлива.	4	13,33
122	І так багато всякого лиха, а Бог ще жінок наплотив.	4	13,33
123	Зла жона зведе чоловіка з ума.	4	13,33
124	Згадала баба дівич вечір.	4	13,33
125	З лица води не пити, аби вміла пироги пекти.	4	13,33
126	З доброю жінкою запузатієш, а з лихою ізгорбатієш.	4	13,33
127	З доброю жінкою горе - півгоря, а радість вдвойні.	4	13,33
128	З гарної дівки гарна і молодиця.	4	13,33
129	З бабою і дідько справу програв.	4	13,33
130	Жінці місто, де місяць тісто	4	13,33
131	Жіночий звичай - слізьми біді помагать.	4	13,33
132	Жінку треба два рази слухати: раз як кличе їсти, другий раз – спати.	4	13,33
133	Жінку люби, як душу; труси її, як грушу.	4	13,33
134	Жінки та люльки нікому не позичай	4	13,33
135	Жінки довге волосся мають, а розум короткий.	4	13,33
136	Жінка чоловікові подруга, а не прислуга.	4	13,33
137	Жінка перша від бога, друга від людей, а третя від чорта.	4	13,33
138	Жінка не чобіт: з ноги не скинеш.	3	10
139	Жінка не черевик з ноги не скинеш.	3	10
140	Жінка не мило - не змилиться.	3	10
141	Жінка і кам'яну гору пересіче.	3	10
142	Жінка буде і тортури зносити, аби лише себе прикрасити.	3	10

143	Жінка - як кішка: чим більше гладь, тим більше хвоста і задирає.	3	10
144	Жінка - не рукавиця, з руки не скинеш.	3	10
145	Жінка - не горщик, не розіб'ється.	3	10
146	Жінка - княгиня, а хата не метена.	3	10
147	Женить сина не спіши, - хапайся дочку віддати.	3	10
148	Дурна мати - дурні діти.	3	10
149	Дуже розумну жінку візьмеш, - сам у дурнях будеш.	3	10
150	Дочки зоставлять матір без сорочки.	3	10
151	Дочка, як ластівка: пощобече, пощобече та й полетить.	3	10
152	Доця вельми спритна: доки дійде, молоко скисне.	3	10
153	Добре тому жить, у кохо баба вміє ворожить.	2	6,67
154	Добра жінка мужеві своєму вінець, а зла - кінець.	2	6,67
155	Добра жінка мужа на ноги поставить, а зла з ніг звалить.	2	6,67
156	Добра жінка - то весілля, а зла - то погане зілля.	2	6,67
157	Добра дівка - як старости йдуть; тоді хату замітає.	2	6,67
158	Діти псуються від матириного сердца, а умніють від батькового дубця.	2	6,67
159	Діж не перемісити, а жінки не перебити.	2	6,67
160	Дівчина як тінь: ти за нею - вона від тебе, ти від неї - вона за тобою	2	6,67
161	Дівчата не трави - не ростуть без слави.	2	6,67
162	Дівка, як верба: де посадиш там і прийметься.	2	6,67
163	Дівка не коза - на торг не поведеш.	2	6,67
164	Дівка не без щастя, козак не без долі.	2	6,67
165	Дівка красна, поки не йшла заміж.	2	6,67
166	Дитина плаче, а матері боляче.	2	6,67
167	Дитина не плаче - мати не розуміє.	2	6,67
168	Дивись на матір, а женись на дочці.	2	6,67
169	Де чорт не зможе, там баба допоможе.	2	6,67
170	Де хата не метена, там дівка не плетена.	2	6,67
171	Де дві господині, там голодні і свині.	2	6,67
172	Де ворота скрипкові, там баби сварливі.	2	6,67
173	Де багато господинь, то ту хату хоч покинь.	2	6,67
174	Де багато господинь, там хата не метена.	2	6,67
175	Де багато баб, там дитя безносе.	2	6,67
176	Дві господині в хаті не дадуть ради кошеняті.	2	6,67
177	Дві баби - торг, а три – ярмарок.	2	6,67
178	Два дими, два когути і дві господині ніколи не погодяться.	2	6,67

179 Гуляй, доню, бо хто зна що буде, як підеш в люди.	2	6,67
180 Господар без жінки, як без очей.	2	6,67
181 Горох в полі - що дівка в домі: хто не йде, всяк щипне.	2	6,67
182 Горілка - не дівка, а мачуха не мати.	2	6,67
183 Гарна пава пером, а жінка норовом.	2	6,67
184 Гарна дівка, як засватана.	2	6,67
185 Гарна дівка глядом, а коняка ладом.	2	6,67
186 Газду можна пізнати по дворі, а газдиню по коморі.	2	6,67
187 Газдиня: три городи - одна диня.	2	6,67
188 Газда умирає, а газдиня нового шукає.	1	3,33
189 Всі в сім'ї сплять, а невістці молотить велять.	1	3,33
190 Від сердитої жінки постарієш, а від доброї – помолодієш.	1	3,33
191 Вибирала дівка, та вибрала дідька.	1	3,33
192 Верба і дівчина прийметься де-небудь.	1	3,33
193 В дівках сиділа - плакала; заміж вийшла - вити стала.	1	3,33
194 В баби язик як лопата.	1	3,33
195 Брехлива свекруха невістці не вірить.	1	3,33
196 Боже, боже, що та жінка може!	1	3,33
197 Без чоловіка, - що без голови; без жінки, - що без ума.	1	3,33
198 Без хазяйки хата плаче.	1	3,33
199 Без жінки, як без рук.	1	3,33
200 Без господині хата - що день без сонця.	1	3,33
201 Без господаря двір плаче, а без господині хата.	1	3,33
202 Без батька - пів сироти, а без матері, - вся сирота.	1	3,33
203 Багатою взять - буде попрікать.	1	3,33
204 Багато няньок - дитина без носа.	1	3,33
205 Багата жінка чваниться і з чоловіком свариться.	1	3,33
206 Бабі дорога - од печі до порога.	1	3,33
207 Баба і чорт то собі рідня.	1	3,33
208 Баба з нехочу ціле порося з'їла.	1	3,33
209 Баба з воза, на колеса легше.	1	3,33
210 Баба з воза - коням легше.	1	3,33
211 Баба з воза - кобилі легше.	1	3,33
212 Баба винувата, що дівка черевата.	1	3,33
213 Баба бабі говорить на вухо, а все село чує.	1	3,33

Příloha č. 5

Příslloví zjištěná v českém národním korpusu SYN 2000, SYN 2005

1. Kam čert nemůže, tam pošle babu.
2. Kam čert nemůže nastrčí starou babu.
3. Tchyně a uzený jsou nejlepší na prkně a studený.
4. Chlub se baba strůjem, a kráva důjem.
5. Nejlepší tchyně, je studená tchyně.
6. Špatná hospodyně bývá, kterou slunce v duchnách vídá.
7. Dobrá hospodyně pro píрко i přes plot skočí.
8. Žena jako kočka patří tomu, kdo o ni pečuje.
9. Ženy se rodí k utrpení, muži k práci.
10. Žena neměla starosti, tak si koupila prasátko.
11. Němka dovede udělat z chléva pokoj.
12. Šamanova žena je ctihodná, kovářova žena je úctyhodná.
13. Ševcova žena chodí bosa.
14. Dobrá nevěsta musí umět udělat sedum šťouchů do kucmouchů. (pokrm z brambor).
15. Ženu ani květinu neuhodíš.
16. Sedávej panenku v koutě.
17. Ženský rozum je dlouhý jako žabí ocas.
18. Jaká matka, taková Katka.
19. Jaká matka taká Katka.
20. Dlouhé vlasy, krátký rozum.
21. Žena má dlouhé vlasy a krátký rozum.
22. Sedm chův má dítě bezoké.
23. Žena často neví co vlastně chce.
24. Muž a žena jsou spolu kvůli očím.
25. Do žen a do melounů se nevidí.
26. Muž je hlava rodiny a žena krk, který s ní kroutí.
27. První ženu dává Bůh, druhou lidé a třetí démoni.
28. Maminka a režisér mají vždy pravdu.
29. Je lepší vidět sestru v nevěstinci, než bráchu na japonské motorce.

30. Když na ženskou sedne vdávalo, nikdo jí to nerozmluví.
31. Sedávej, panenke, v koutě, budeš-li hodná, najdou tě.
32. Jen hloupý muž řekne své ženě všechno.
33. Pokud by měla babička kolečka, byl by to autobus.
34. Otec je vždy nejistý, matka je jistá.
35. Překlady jsou jako ženy, buď jsou věrné, nebo chytré.

Ukrajinská přísloví doplněná respondenty.

1. Жінку і косу нікому не зичиться.
2. Жінці місце – на кухні.
3. Дитина плаче, а маму серце болить.
4. Де багато няньок, там дитя не спить.
5. Де баба керує там чорт ночує.
6. Згадала баба як дівкою була.
7. Носиться, як баба із ступіром (як баба зі ступою).
8. Говрила баба діду я в Америку поїду.
9. Поїхала баба в ліс тай без вожа без коліс.
10. Яка хата, така господиня.
11. Ліпше з мудрим загубити як з дурним знайти.
12. Ой рубай ти тату дуба, я буду ліщину – бо ти тату маєш маму я маю дівчину.
13. Того цвіту по всім світу.
14. Не мала баба клопоту, купила си козу.
15. Не плач панно молода, нехай дружка плаче, вона би ся вітдавала аж їй серце скаче.
16. Не родись вродлива, а родись щаслива.
17. Гарна дівка, гарно зветься лиш не знаю як (кохається).
18. А я люблю свою тещу і тещині діти, бо я люблю в свої тещі за столом сидіти
19. Невістка як псова кістка
20. В дома будеш газдувати, а в невістках бідувати

Příloha č. 6

Moderní výrazy mající větnou povahu.

Čeština.

Žena myslí buď na nic, nebo na něco podobného.

Šílené ženy dělají šílené věci.

Lepší tchyně v hrsti, než oheň na střeše.

Ženy jsou vzduch, ale bez vzduchu se žít nedá.

Tchyně a vodka jsou nejlepší studené.

Nejhůř se přesvědčuje žena, která neví co chce.

Chytrá žena se svého muže neptá kde byl, chytrá žena to ví.

Žena je dobrý sluha, ale špatný pán.

Žena, která nežárčí, je jako míč, který neskáče.

Žena vždy jí salát.

Ukrajínština.

Жінка ніколи не знає чого хоче, але не заспокоїться доки цього не отримає.

Коли жінка мовчить краще її не перебивати.

Жінка за кермом є як зірка на небі, ти її бачиш, вона тебе - ні.

Одружився сам - зупини іншого.

Існує тільки два способи керувати жінкою. Але ніхто її ще не вигадав.

Ніколи не одружуйся з жінкою з якою можна жити. Одружуйся з тією без якої жити не можливо.

У тигриці не можливо відібрати тигреня, а в жінки її омани.

Příloha č. 7.
Sociologické parametry respondentů

Věk

Věková skupina	Čeští respondenti Počet osob	Ukrajínští respondenti Počet osob
20 – 30 let	16	13
31 – 40 let	4	6
41 – 50 let	2	3
51 – 60 let	5	4
61 – 70 let	2	2
71 – 80 let	1	2

Pohlaví

	Čeští respondenti	Ukrajínští respondenti
Muži	6	10
Ženy	24	20

Vzdělání

	Základní	Středoškolské - gymnázium	Vysokoškolské	
			Technické	Humanitní
Čeští respondenti	3	17	4	6
Ukrajínští respondenti		7	13	10

Příloha č. 8.

Příslloví shodná v obou jazycích.

Dlouhé vlasy, krátký rozum	Жінки довге волосся мають, а розум короткий.
Žena není stěvíc, z nohy neodhodíš.	Жінка не черевик, з ноги не скинеш.
Žena není housle, aby pohrav na stěnu pověsil.	Жінка не цимбал- погравши на стіну не повісиш.
Běda tobě vole, pakli tě káva kole.	Горе тобі воле, коли тебе корова рогом коле.
S babou i čert soud prohrál.	З бабою і дідько справу програл
Hněvá se baba na trh a trh o tom neví.	Сердилась баба на торг, а торг того не чув.
Baba i čert téhož příbuzenstva.	Баба і чорт то собі рідня.
Sto bab, sto nemocí.	Сто баб, сто немочів.
Kam sám čert nestačí, tam starou babu strčí. Kam d'ábel nemůže, tam babu pošle. Co nemůže d'ábel dovésti, to baba vše hledí svéstí.	Де чорт не зможе, там баба допоможе. Куди чорт не поспіє, туди бабу пошле.
Ranní déšť a ženský pláč, dlouho netrvá.	Ранній дощ, женський плач довго не триває.
Ženy se stydětí, dítek nevidětí.	Жінки стидитися – дітек не бачить.
Kočku a ženu pohladíš-li, hned ocas zdvívá.	Жінка, як кішка: чим більше гладь, тим більше хвоста задирає.
Nadvojí baba hádala: anebo umře, anebo bude živá.	Надвоє баба ворожила: або вмре, або буде жити.
Nestojí dům na zemi, ale na ženě.	Хазяйкою дім стоїть.
Ženina krása – domácnost.	Хата господинею красна.

Na slunci teplo, při matce blaze	На сонці тепло, біля матері добре.
Muž v domě hlavou a žena jeho duší.	Чоловік у домі голова а жінка - душа.
Dívka jest jako vrba, kde ji vsadíš tam roste.	Верба і дівчина прийметься де-небудь.
První žena od boha, druhá od lidí, třetí od ďábla.	Жінка перша від Бога, друга від людей, а треття від чорта.
Muž miluje ženu zdravou a bratr sestru bohatou.	Чоловік любить жінку здорову, а брат сестру багату.
Ženu miluj jako svou dušku a třes jako hrušku.	Жінку люби, як душку; труси її, як грушку.
Dvě, tři ženy dělají jarmark.	Дві баби торг, а три – ярмарк.
Žena jak kněžna, a světnice nemetená.	Жінка – княгиня, а хата неметена.
Dítě za ruku, matku za srdce.	У дитини заболить пальчик, а в мами серце.
Jaká matka, taková dcera.	Яка мати, така дочка.
Rodičové chovali dceru do věnce a mužovi ji chovati do konce.	Батько стереже доньку до вінця, а муж стереже жінку до кінця.
Bera dceru, hled' na matku.	Дивись на матір а женись на дочці.
První dceru bera hled' na otce a matku, druhou bera na sestru.	Першу дочку батьки заміж видають, а другу – сестра.

Příloha č. 9

Příslloví zjištěná v korpusu spolu s kontextem.

1. Jistý muž mi argumentoval prý starým příslovím: **Žena má dlouhé vlasy, ale krátký rozum.**
2. ..., že je takový obyčej, když se narodí syn, otec mu dává už do kolébky bič: **V poli na koně, doma na ženu !** Moudré přísloví! Žena často neví, co vlastně chce.
3. Jedno tuaregské přísloví praví: " **Muž a žena jsou spolu kvůli očím a kvůli srdci, a ne jen kvůli posteli**"...
4. Proto nemá pravdu přísloví: " **Mladá se vdávala, nikdy nelitovala.** " Skoro by se chtělo říci: " Mladá se vdávala, vždycky toho litovala. " Už proto, že mladí lidé ještě nemají dost zkušeností, aby poznali, který partner jim bude dobrým druhem...
5. krátce se osprchujte studenou vodou. Po této koupeli je nezbytně nutný odpočinek pod teplou přikrývkou. Aplikovat 1x denně, nejlépe před odchodem na lůžko. Sauna Interiér sauny. " **Nikdy není žena tak krásná, jako když vychází ze sauny,** " praví finské přísloví. A má pravdu, protože zvýšení tělesné teploty urychluje veškeré metabolické procesy v těle a zesílené pocení, podmíněné rovněž zvýšenou teplotou kůže, zbavuje organismus odpadních produktů látkové výměny ...
6. . Vážený pane Havelko ! Jsem ta nejobyčejnější žena, jaká může asi být. Všechno jsem si zavinila sama. Už jsem poznala, že pýcha předchází pád a také se na mne vztahuje přísloví: " **Zemřela ve 30 a pohřeb měla v 60** ". Před 11 lety jsem se rozešla s chlapcem, který mě měl moc rád
7. Existuje přísloví, **že žena a dýmka se nepůjčují**. Bohužel, může dojít k situaci, ve které žena prohlásí na adresu nearomatických tabáků spalovaných v dýmce: " Buď já, nebo tvoje dýmky

8. Jsme optimisty. I proto jsme se rozhodli zapojit do tohoto projektu, " prohlásil. TOP TEN TÝDNE Staré přísloví říká, že " **dýmka ani žena se nikomu nepůjčují** ". V případě uvedených dýmek to platí dvojnásob. Málokdo někomu půjčí malý dřevěný předmět, který stál přes deset....
9. Příklad praví, **že jaká matka, taká Katka**. Zdá se, že po mamince skutečně zdědila podstatné - ctižádost znát a poznávat. " Když byla maličká a chodily jsme spolu na procházku, pořád se na něco ptala ...
10. **Do žen a do melounů se nevidí** pomyslela si Dáša Poláková, když její oči opět vrátily na stránky západoněmeckého časopisu BURDA (vypůjčeno od slečny Ireny), kterým si okouzleně listovala již celé dvě hodiny.
11. To tu ještě nebylo... Každý svůj sloupek budu končit jednovětvým receptem na dobrou náladu. Ten dnešní zní: " VYHOVTE SI ! " KDYBY CHLAPI KOJILI ! Čtyři mafiánky a řadpis " **Slepice není pták, baba není člověk**, " toto ruské přísloví je mottem katalogu První ženské výtvarné skupiny KOZA NOSTRA. (A pak že ženám není vlastní hravost...) Zdá se neuvěřitelné, že jejich bláznivý plakát s obrovskými " kozami " vznikl teď a tady. Člověk by hádal asi tak San Francisco
12. Některé zvýrazňovače píší šestkrát déle než ostatní **Do žen a do melounů se nevidí**, říká arabské přísloví, které však může platit i tehdy, když si někdo chce koupit obyčejný zvýrazňovač.
13. Pláč má zajistit šťastný život Obránci tohoto místního zvyku citují kyrgyzské přísloví, podle něhož **žena, která vstoupí do manželova domu v den svatby plačky, bude mít šťastný život**.
14. Zvíře se o víkendu probudilo v muži (34) z Hamru u Litvínova po pár skleničkách alkoholu. Doma v Kopistské ulici předvedl, že přísloví " **Ženu ani květinou**

neuhodíš " je mu zcela cizí. Manželka, kterou začal bít, musela na svoji ochranu zavolat strážníky.

15. Přísloví, **že ženu ani květinou neuhodíš**, je úplně cizí hrubiánovi (27) z Kadaně, který zbil svoji o dva roky starší přítelkyni. Žena je nejen samá modřina, ale má zlomenou i ruku
16. Objev unikátní světnice v Sakách Zajímavost okresu Jedno orientální přísloví říká, **že do žen a do melounů se nevidí**. Takovým melounem je v našem případě statek čp. 2 v Sakách na Kladensku. Jako zajímavý doklad venkovské architektury
17. zapomene všechna bolest, že ti má vrtat v podbřišku. když bolest v podbřišku přece jen vystrčí hlavu jako červ z jablka, pak je už pozdě, staré přísloví říká, že **ženy se rodí k utrpení, muži k práci**:
18. Valeriin hlas zněl lhostejně, nevyčítal v něm hádavý přízvuk. Neodpověděl. " Udělal bys to ? " políbila ho na krk. " Je takové indické přísloví: **Ženu, kterou miluješ, nesmíš vlastnit**." "Miluji tě," zašeptal.
19. s dítětem nebo ležel v pracovně na otomanu a četl noviny, a když se Anna Alexejevna vrátila, vítal jsem ji v předsíni, bral od ní nákup, a balíčky jsem nosil s takovou láskou a s takovou radostí, jako malý chlapec. Existuje přísloví: **žena neměla starosti, a tak si koupila prasátko**. Luganovičovi neměli starosti, a proto se seznámili se mnou.
20.usídlili, dostali různá privilegia. Nebyli robotníky. Spravovali se svými zákony, měli čas na práci i udržování pořádku v domě. Vůbec je to pracovitý lid, je přísloví, **že Němka dovede udělat z chléva pokoj**.
21. Když si prohlížím zahraniční i domácí časopisy, které mají podobné zaměření jako TECHNIK, napadá mne přísloví o **ševcově ženě, která chodí bosa**, a nemám z

toho právě nejradostnější pocit. Náš časopis totiž stále vychází napůl černobíle, na rozdíl od nich.

22. Pak není divu, že naše vynalézavé a šetrné prababičky začaly vařit " kucmouch " i z bramborů. Tomu nasvědčuje i staré přísloví, **že dobrá nevěsta musí umět udělat " sedum šťouchů do kucmouchu "**. Bývalo totiž a je dodnes umění uvařit kucmouch bez žmolků, aby byl " herbábný ".
23. Spielberga neupoutal jen zábavný potenciál Frankových eskapád, ale také moralistní rozměr příběhu. Platí tu přísloví **za vším hledej ženu** a také to, že viny otců padají na hlavy synů. V dojmavé linii filmu sledujeme úpadek hlavy rodiny, což tvoří kontrast k synovým alotrím.
24. Když hvězda vyvádí něco neobvyklého, můžeme si být skoro jisti, že je to dvojhvězda. Jistě znáte francouzské pořekadlo "**Cherche la femme ! "** - **za každým činem muže hledejte ženu**. O hvězdách platí vlastně taky, takže bychom třeba řekli " Cherche l ' autre composante !
25.Pokud se dopustil " znamená, že se možná ani nedopustil. Výrok hodný pořekadla "**pokud by měla babička kolečka, byl by to autobus "**. Jenže vicepremiér Lánský se dopustil.....
26. Nebyla závistivá a v žádném případě nebyla lakomá. Co to ale bylo platné, když kam přišla, tam udělala ostudu. Podle ní zřejmě vzniklo rčení "**Kam čert nemůže, tam pošle babu "** nebo "**Tchýně a uzený jsou nejlepší na prkně a studený "**. V jádru to ale nebyla zlá ženská. Svou povahu a vlastnosti zřejmě zdělala po předcích a genetika, to je svinstvo
27. tchýních koluje mnoho vtipů. Nejsmutnější je, že "**Nejlepší tchýně je studená tchýně "**. Já jsem se o mé tchýni nikdy takto nevyjadřoval

28. Skoupý člověk jako jeho skříně - ač v nich zlato, přece v koutě stojí. **Špatná hospodyně bývá, kterou slunce v duhnách vídá.** Víc škoda střevice než nohy, říká lakomec ubohý. Všude hrabe, nikde vidle. Z laciné koupi raduje se hloupý. Z pilnosti se štěstí rodí,
29. ...uznání za vynaloženou námahu a za zásluhy o pokračování rodu bylo v pradávnu vládnoucí postavení přisouzeno matce a takhle nějak možná vznikl matriarchát. Mezi námi děvčaty, zdá se mi, že jsme se od této formy organizace rodu a rodiny příliš neodchýlili. Dodnes přežívá úsloví " **Muž je hlava rodiny a žena krk, který s ní krotí !** " Takový utajovaný matriarchát s rukama založenýma v bok a s neodmyslitelnými atributy vařečkou a válečkem....
30. " K velmi přísným otázkám soudu ohledně " měsíce s mrtvou Marií K. zamčenou v jejím pokoji " znalci uvedli, že nešlo o morální otrlost, ale o těžkou depresi, o únik do alkoholu, o infantilní neschopnost situaci řešit. Podle okřídleného úsloví, **že maminka a režisér mají vždy pravdu,** Miroslav K. skončil v kriminále, přesněji řečeno v mírném typu věznice s dozorem...
31. Beletristický vtíp těchto esejů je poněkud tlumen tím, že i zde se opakují některé základní motivy (např. **překlad je jako žena, buď věrný, nebo hezký**), uvádějí se anekdotická neporozumění, nebo se uvažuje o tom, co to je překlad, zda je překlad možný...
32. a zastřelili ho při výkonu služby, když byl Jake ještě malý chlapec. Matka mu zemřela těsně před tím, než odmaturoval, a Jake si už stěží vybavil její podobu a hlas. " Mužskému samota nesvědčí, " podotkl Theo zadumaně. " **Bez ženy není celej chlap.** " Jake pokrčil rameny, aniž by na Theovu poznámku reagoval. Vždycky byl samotář. V práci i v soukromí. Opravdové přátele by mohl spočítat na prstech jedné
33. , která polidštila opici, není možno očekávat pečivo. Darovanému koni na zuby nehleď. Donace individua rodu Equus neopravňuje akceptora k vizuální percepci dentální soustavy tohoto jedince. **Dobrá hospodyně pro pírkó i přes plot**

skočí. Kvalifikovaná a produktivní pracovnice v domácnosti za účelem získání části tělního pokryvu drobného obratlovce dokáže uvést své tělo do pohybu po parabolické dráze, jejíž počáteční

34. nemá už zoufalý majitel žádnou jistotu, že se výměna pohovek zdaří. Před nákupem domácího zvířete si musí každý včas uvědomit, jak velký byt či dům má a jaké jsou možnosti rodiny. Proto jsou například nebezpečné nákupy roztomilých štěňátek, o jejichž původu platí přísloví, že "**otec je vždy nejistý, matka je jistá**". Fenka pudla nemusí být vybíravá, a tak si může člověk odnést domů chlupaté klubíčko, z něhož vyroste cosi jako neslušně
35. Umím vysvětlit, čím bych podniku byl přínosem. Nebudu nemístně skromný, nebudu čekat, **až mě jako tu panenku najdou v koutě**. Mám podnik " přečtený ", předem jsem se o něm informoval, ledacos o něm vím. Dám to najevo tím, že sám se budu
36. zcela jasno, kdo je šéfem domácnosti. Ostatně populární slogan tvrdí: **muž je hlava a žena krk, který hlavou otáčí**. " Navíc je zvlášť v posledních letech podoba českého manželství
37. ještě dávno poté, co našim babičkám a matkám bylo naprosto jasné, **kdože je hlava rodiny a kdo ten krk, který jí kroutí**. U nás se zkratka (zatím) přehnané projevy emancipace
38. Leytonem Hewittem a Kim Clijstersovou vyhrál Australan 9:8. Jasně tak ukázal, kdo z nastávajících manželů má navrch v tenise. Ale bude to tak platit i u nich doma ? Znáte to, i kdyby se Hewitt **stal hlavou rodiny, tak tou vždycky hýbe krk...** Romantickou atmosféru v hale dokreslovala například trička s velkým modrým srdcem na hrudi, která na sobě měli rozhodčí a sběrači míčků. Polibek při " zápase lásky

Použitá literatura:

1. Filipec J., Čermák F.: Česká lexikologie, Praha, Academia, 1985.
2. Čermák, F.: Jazyk a jazykověda, Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2001.
3. Čermák, F.: Idiomatika češtiny, Univerzita Karlova, Praha, 1982.
4. Ďurčo, P.: Paremiologický minimum slovenčiny. Výsledky a porovnania. in Jazyky a jazykověda, Sborník k 65. narozeninám prof. F. Čermáka, filozofická fakulta Univerzity Karlovy – Ústav Českého národního korpusu, Praha, 2005, str. 45-61.
5. Hnátková, M.: Identifikace přísloví v korpusu, in Jazyky a jazykověda, Sborník k 65. narozeninám prof. F. Čermáka, filozofická fakulta Univerzity Karlovy – Ústav Českého národního korpusu, Praha, 2005, str. 89-97.
6. Zich, O.: lidová přísloví s logického hlediska, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1956.
7. Encyklopedický slovník češtiny, kolektiv autorů, Lidové noviny, Praha, 2002.
8. Čechová, M.: Čeština řeč a jazyk, ISV, Praha 2000.
9. Čermák, F.: České frazémy a idiomy propoziční (In: Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy větné, 2007 v tisku)
10. Čermák, F.: Jazyková variabilita: případ přísloví (In Čeština - Universalia a specifika 5, 2004, 99-109)
11. Čermák, F.: Onomaziologické systémy u propozic a proverbíí (In Parémie národů slovanských, Ostrava 2003, 47-54)

12. Čermák, F.: Paremiological Minimum of Czech: The Corpus Evidence (In Flut von Texten - Vielvalt der Kulturen, 2003, 15-31)
13. Čermák, F.: Propoziční frazémy a idiomy v češtině (In *Frazeografia slowiańska*, Opole 2001, 93-101)
14. Čermák, F.: What One Can Do with Proverbs in Text (In print in proceedings of *Europhras 2006*, Vezsprém 2006)
15. Bittnerová D., Schindler F.: Česká přísloví: soudobý stav konce XX. století, Univerzita Karlova, 2003
16. Čelakovský, F.L.: Mudrosloví národů slovanských v přísloví
17. Mukařovský, J.: Cestami poetiky a estetiky, Praha 1971.
18. Kuťáková, Eva: Moudrost věku. Lexikon latinských výroků, přísloví a rčení, Praha 1998.
19. Psychologický slovník, Vodnář, Praha 2000.
20. Кнапп, V., Герлох, А.: Логика в правовом мышлении, Eurolex Bohemia, 2001.
21. Пермяков, Г. Л.: Пословицы и поговорки народов востока, Москва 1979
22. Пермяков, Г. Л.: От поговорки до сказки, , Москва 1970
23. Багмет А., Дащенко М.: Збірка українських приказок та прислів'їв, Київ, Техніка, 2004.
24. Панасенко Т. М.: Українські прислів'я і приказки, Харків, Фоліо, 2006
25. Пазяк М. М.: Прислів'я та приказки, Київ, Наукова думка, 1989.
26. Беленькова Н.: Нема приповідки без правди, rok vydání a nakladatelství chybí.
27. Český národní korpus, SYN 2000. SYN 2005, SYN 2006pub

Internetové odkazy

28. <http://www.genderstudies.info/sociol/s14.pho>

29. <http://nature.web.ru/db/msg.html?mid=1187847>